

RAZORI

LIST ZA ODRAŠLO
MLADINO

Vsaka številka stane 3 dinarje

„Razori“

List za odraslo mladino.

4000 vas je bilo doslej naročenih na „RAZORE“.

Toda naših prijateljev in prijateljic, ki so prebirali naš list, je bilo mnogo več. Ko bi se vsi ti naročili na „RAZORE“, bi vas bilo 10.000. To bi bila že cela armada! Vezala bi nas vse ena skupna misel: Pomagajmo listu, da postane res sodoben! To se pravi, da ne bo zgolj natrpan s povestmi in pesmicami, temveč da bo prinašal vse, prav vse, kar hoče in kar zanima današnjo mladino. V II. letniku „RAZOROV“ bomo priobčevali povest iz življenja Slovenov; potovali bomo po rodni zemlji, po naši državi, po Evropi in po vseh kontinentih in morjih ter poročali o važnih zgodbah vseh ljudi in vseh časov. Zasedovali bomo razvoj tehnike ter razkrivali tajnosti nebesnih višav. Opazovali bomo rast in početje bitij v prirodi ter ugotavljali, kako kroti in uporablja človek naravne sile. Poročali bomo o sportu, o telesni vzgoji, o zdravstvu ter še posebej o mladinskem gibanju. Tudi za politične dogodke, za gospodarstvo in gospodinjstvo bo dovolj prostora v listu. Spoznavali bomo naše in tuje velike može, nadaljevali bomo svetovni jezik esperanto. Vi sami boste poročali v list iz svojega in iz šolskega dela; tako bo že letošnja oktobrska številka samo vaša. Razpisovali bomo nagrade. Priobčili bomo nekaj zanimivih družabnih iger ter obilico drobiža o filateliji, šahu, radiu, kinu i. t. d.

Glavno skrb pa bodo posvetili „RAZORI“ — delu. Vzgojiti vas hočemo v ljubezni do dela in v spoštovanju do ročnega delavca in kmeta. Zato vas bo list vadił v delu iz lesa, kovinarstva, kleklanja, krojenja, vrtnarstva, lutkarstva i. t. d. List bo bogato ilustriran. — Vsaka številka „RAZOROV“ bo stala 3 Din. Vsaka stalna naročnica in vsak stalni naročnik bo pa zato prejel ob zaključku letnika (meseca junija) zastoj povest s slikami v obsegu 3 tiskanih pol.

UREDNIŠTVO.

Ž 1952/1221

*N*emoč posameznika in sila
sloge ter združitve za velike cilje mora
postati že mladini jasna; prav tako
mora postati ideal vsakega mladega
človeka, da za blagor občestva, za dobro
svoje rodne občine in v korist svoje države
stori nekaj dobrega, nekaj velikega, in
da je vedno pripravljen, da žrtvuje svoje
lastne koristi kadar to zahtevajo interesi
skupnosti.

Dr. Otmar Pirkmajer.

ZAKLAD V EMONI.

ZGODOVINSKA POVEST.

II.*)

Na vzhodni strani velike emonske doline se je komaj svetila ozka proga na obzorju. V temi in megli se je razgrinjalo po dolini morje šotorov. Še je počival rod vojvode Nepokora.

Na robu pragozdov so pojemale ognji, zakurjeni v bran divjim zverem: volkovom, medvedom, risom in divjim mačkam, ki so že teden dni in noči prežali v neprodirnih stoletnih lesovih, da udro v dolino, tako čudovito dehtečo po topli sladki krvi in mesu. Z zateglim tuljenjem in vreščanjem so se klicale zveri. Hrzanje konj in mukanje živine po nepreglednih ogradah jim je odgovarjalo in trgalo poslednjo nočno tišino.

Iz grmovja ob robu gozda se je utrjala senca in izginila med vozovi, ki so v nepreglednih vrstah obrobjali prostor, kjer so — močno zastraženi — taborili vojni ujetniki. Skrita za poslednjo vrsto voz, se je senca vzravnila — Langobard je bil! Šilonosec! Napeto je opazoval gruče ujetnikov in iskal med njimi svojega tovariša. Zagledal ga je, močno zvezanega, ležečega na tleh tik straže . . . Nemogoče, da bi prišel do njega.

Šilonosec se je sklonil in se potuhnil za voz. Razločno je čul šepetanje v bližini. Splazil se je pod voz in oprezal naokrog. Nedaleč od njega, pri tretjem vozu je čepel nekdo pod vozom in se razgovarjal z ujetnikom, ležečim na trati prav blizu voz. V medlem nočnem svitu je Langobard spoznal ujetnika: oni dečko je bil, ki sta ga bila s tovarišem prodala Slovenom v robstvo . . . Saj je poleg njega ležala njegova lepa sestra . . .

Previdno kakor mačka se je splazil Langobard bliže. Vlekel je na uho in ujel sledeči razgovor:

»Ne upam se — stražarji bi naju zapazili. Celij, ali je očka tudi tu?«

»Tudi. Vsi smo prišli. Vladar Slovenov nas je povabil. Rodan je rešil njegovo hčerko. Ali so grdo ravnali z vama?«

»Niso. Delati sva se naučila.«

»Zakaj sta ušla z doma?«

»Zaklad sva šla iskat.«

»In sta ga našla?«

»Sva. Tam blizu razvalin dedove vile, pod razrušenim vodnjakom. V zidu je bil. Polno torbo zlatnikov imam tu. Vse drugo sem moral pustiti tam, ker so prišli Sloveni.«

»Ali so vaju . . .?«

»Straža gre! Beži, Celij!«

Dve senci sta se odplazili med vozovi. Ena navzdol proti šotorom, druga navzgor proti gozdu . . .

V taboru Nepokorove zadruge, v velikem šotoru, kjer so spali mladci, se je dvignil Nepokorov mladi gost — Rodan. V temi se je poizkušal razgledati in zdrznil se je, ko se je spomnil, kje je: sredi tabora divjih, junaških Slovenov, gost silnega vojvode.

Spomini vseh dogodkov preteklih dni so mu planili skozi dušo . . . naval Slovenov, mogočnih barbarov . . . njegov beg z doma, da poišče prijatelja

*) Prvi del povesti je v I. letniku »Razreva«.

Taura in njegovo sestro Melo, ki sta odšla v Emono, iskat pradedov zaklad . . . njegova rešitev vojvodove ugrabljene hčerke Pribislave . . . vojvodsko vabilo, naj se z vsemi svojci udeleži velikega slavlja ob osmini za padlimi junaki . . . in — in — ujetništvo Taura in Mele, ki danes pričakujeta svojo obsodbo . . .

Rodan se je dvignil z ležišča iz vejevja in praprotja. Ozrl se je na sosedno ležišče — bilo je prazno. Vojvodov najstarejši sin Valuk je že stal ob šotorovem vhodu in opazoval jutranjo zarjo, ki je vstajala za gorami.

Rodan je stopil k mlademu Slovenu. Valuk se je ozrl, položil gostu roko na ramo in nemo pokazal na obzorje. Nato se je okrenil, stopil v šotor in tlesnil z rokama:

»Hoj! Mladci — zaspanci! Svarog*) vam že pošilja svojo hčerko Zoro v pozdrav, vi pa spite, kakor bi vas Morana**) objemala. Hoj, na noge, junaci!«

Prijel je kup praprotja s svojega ležišča in ga vrgel najbližjemu na glavo. Smeje se je obrnil, položil gostu roko okrog ramen in odhitel z njim k potoku, da se okoplje v hladni vodi. Kmalu so bili drugi za njima in krik in smeh iz mladih grl sta odmevala v jutranji mrak.

Zdajci so se oglasile fanfare stražarjev in ves tabor je oživel v prazničnem razpoloženju. Vse je vrvelo tja in sem. Rodan, ki se je pridružil Rufeiju in njegovim ljudem, se je čudil prekrasnim prazničnim nošam, ki so jih nadeli Sloveni. Pisane tkanine, bogate zlate vezenine, lesketajoče se orožje, pozlačeni šlemi, srebrni oklepi, z dragimi kameni posuti štiti, dragoceni nizi biserov in jantarnih koral, prelepe narokvice in iskreči se diademi — vse križem se je lesketalo ob vzhajajoči zarji.

Že se je usul narod proti griču, kjer se je dvigala gomila. Blizu gomile, kraj gozda, pod široko staro lipo je bil postavljen žrtvenik. Tam se je zbiral narod. V ozadju, v mogočnem polkrogu konjenica, urejena po stotnijah, spredaj ostali vojniki, ob straneh žene in otroci, tik žrtvenika pa zbor mladenk.

»Krasnejši so od jutranje zarje,« je Celij pošepetal Rodanu, ki je z drugimi gosti vred od daleč gledal priprave za slovesno daritev.

Rodan je prikimal. Njegov pogled je visel na najkrasnejši izmed mladenk, na lepi vojvodovi zlatolaski Pribislavi, ki je s plamenico v roki stala tik žrtvenika.

Zopet so zapele fanfare. Vojvoda Nepokor z zborom častitljivih starejšin, vsi v belih svečeniških haljah, se je približal žrtveniku. Ves narod je v molitvi klonil k tlom, da počasti Morano, boginjo smrti, in se spomni junakov, ki jih je krila zemlja.

»Smiluj se, Morana!« je molil vojvoda.

»Smiluj se!« je odgovarjal zbor starejšin.

»Smiluj se . . . smiluj . . .« je molil narod.

»Slava vsem, ki počivajo v tej gomili!«

»Slava!«

Ko pa so prvi sončni žarki dosegli žrtvenik, je vojvoda vstal, vzel hčeri gorečo smolenico iz rok, jo vtaknil v dračje pod pripravljeno zaklano žrtev in molil:

»Varuj nas, Svetovid!«

»Milost nam izkazuj!« je odgovarjal narod.

*) Najvišji bog, gospodar vsega stvarstva, tudi Perun imenovan.

**) Boginja smrti in zime.

Nad žrtvenikom se je dvignil dim proti nebu. Svečeniški zbor je obšel žrtvenik in se umaknil.

Tedaj so zabrundali guslarji, devojke so sklenile krog okoli žrtvenika in zaplesale kolo. Ves narod se je zganil, zibali so se po taktu, peli in ploskali z rokami vedno hitreje, vedno bolj divje, dokler ni plamen na žrtveniku dogorel in je žrtev zogljenela.

Starejšine z vojvodom na čelu so se vrnili v blesteči vojni opremi. V dolgem sprevodu je narod spremil vojvodo do pripravljenega prestola in se razvrstil po veliki planjavi.

Pričela se je pravda.

Rodan, Rufelij, njegova žena in vsi ostali gostje so se zganili, stopili bliže in trepetaje čakali. Tožbe različnih Slovenov in vojvodove razsodbe so bile navzočim Keltoromanom nerazumljive, ker nihče izmed njih ni znal slovenskega jezika. Čakali so le, da pridejo na vrsto ujetniki — med njimi Rufeljeva otroka Tauro in Mela.

Naposled so stražarji pripeljali zvezanega Langobarda pred sodni stol.

Med narodom je zahrumelo. Psovali, zasmehovali in opljuvali so dolgo-bradege grduna, da se je Rodanu skoraj smilil. Ali je bil to oni Langobard, ki je ugrabil vojvodovo hčerko in ga je on, Rodan, obstrelil? Ali ni ubežal na konju?... Groza je segla fantu do mozga, ko so zdajci zgrabili Langobarda, ga odtirali, vkljub temu, da se je obupno branil, na gozdni rob in — ga obesili na prvo drevo ter se vrnili in nadaljevali pravdo, ne da bi se kdo zmenil za obešenca.

Goste je stresal mraz.

Poslednja sta prišla pred sodbo Tauro in Mela. Bleda in povešenih oči sta stopila pred vojvodo. Izmed gostov se je začul krik Rufeljeve žene, ki jo je mož komaj udržal, da ni planila k otrokoma. Njeno tiho ihtenje se je razločno čulo v splošnem molku. Vse je zrlo na mlada Keltoromana, na njiju temnolasi kodrasti glavi, ki sta se tako čudovito ločili od svetlolasih Slovenov.

»Vidva sta kot ogleduha prišla v dolino?« ju je po tolmaču nagovoril vojvoda.

»Ne, nisva ogleduha,« je zopet zatrdil Tauro in neustrašeno zrl v velike jeklenosive vojvodove oči. »Prišla sva onega dne v dolino že ob prvem svitu, ko vas še ni bilo tu.«

»Fant! Zdaj lažeš!« je zaklical strašni Ratimir, ki mu je rdeča brazgotina plamenela na licu. »Langobarda sta vaju zajela zvečer na cesti ne daleč od razsutega rimskega gradišča!«

»Kje sta bila od jutra do večera?« je mirno vprašal Nepokor.

Tauro je povedil glavo . . . Če bi povedal Slovenom, kje sta bila, bi bil zaklad izgubljen. Kratko je pomolčal, potem je dvignil glavo:

»Zaklad našega pradedu sva iskala,« je tiho priznal.

»Zaklad? Ali ste ga našla?«

Zopet je mladeec molčal. Še enkrat so mu vstale v duhu vse prelestne sanje o razkošnem življenju v neizmernem bogastvu . . . A zdajci se mu je zameglilo pred očmi. Ona noč se mu je dvignila v spominu, ko je hotel podkupiti Slovena-stražarja . . . Med travo so se lesketali zlatniki . . . Danes je razumel zaničljivo brco, s katero je Sloven odklonil denar: Več nego zlato mu je bila vredna njegova neomadeževana čast. Močnejša nego vse največje

bogastvo, je vseмогоčna vzajemnost, ki je vkoreninjena v Slovenih. Nje ne premami nobeno zlato.

Zlato?

Prokletstvo je na zlatu! Pohlep po zlatu je spravil Langobarda v smrt. Pohlep po zlatu je spravil njega in Melo v robstvo. Ali naj zlatemu zakladu žrtvuje sestrino in svoje življenje?

»Da, našla sva ga,« je odločno izpovedal, odprl torbo in dvignil iz nje pest zlatnikov.

Gostje so se zganili. Njih oči je izpreletel blesk. Sloveni pa so ostali ravnodušni; v njihovih očeh zlato ni bila ona mamljiva sila kakor v očeh propadlih potomcev mehkužnih Rimljanov in Keltov.

Vojvodovo ostro klesano obličje je ostalo mirno in resno.

»Kje sta ga našla?«

»Tam pod onim razrušenim vodnjakom,« je pokazal Tauro čez travnike. »Tam sva tudi počakala — v kanalu skrita — do večera, ker ste vi medtem zasedli dolino. Večji del zaklada je še tam, skrit v zidu.«

»Mladec! Če lažeš — tam — glej!«

Ratimirova iztegnjena desnica je pokazala proti gozdu, na drevo, kjer — kjer — bi moralo viseti Langobardovo truplo . . .

A ni viselo!

»Langobard! Kje je Langobard?«

Nihče ni glasno vprašal, a vprašanje je klicalo iz njihovega prestrašene-
nega molka.

»Volkodlak mu je pomagal!« so si šepetali. »Morda je bil sam volkodlak!«

Mraz jim je gomazel po hrbtu: obešenec je izginil! Nekateri, pogumnej-
ši, so stekli h gozdu. Na drevesu se je zibal odrezani ostanek vrvi, na tleh
pod drevesom so našli drugi kos s prerezano zanko. O Langobardu nikjer
sledu.

Vojvoda sam si dogodka ni vedel razlagati. Vendar je zamahnil z roko,
ko so mu sporočili novico, in se zopet obrnil k mladima ujetnikoma.

»Praviš, da je tam ostal še del onega zaklada? Dobro. Ratimir, vzemi
mladca s seboj in prepričaj se, je li govoril resnico! Če jo je govoril — je
prost on in njegova sestra, če pa je lagal — vojvoda je ostro pogledal na-
okrog in njegov pogled se je srečal s prosečim Rodanovim, »ostaneta oba
kot robova v moji zadrugi.«

Marsikdo se je oddahnil; pričakovali so strožjo sodbo. Le starešina Rati-
mir je mrko gledal, ko je stopal s svojim mladim spremljevalcem čez travnike
proti vodnjakovim ruševinam. Mila sodba mu ni bila všeč.

Zbor ni dolgo čakal in oba sta se vrnila. Ratimir je položil pred vojvodo
pozlačeno skrinjico — prazno.

»Mladec ni lagal,« je poročal. »Zaklad je gotovo bil še včeraj tam. Našla
sva odprtino, pred njo na tleh pa tole skrinjico in kos preperele vreče. Zaklad
pa je — po svežih sledovih sklepam tako — danes ponoči nekdo pobral.«

Vsenaokrog se je dvignilo mrmranje in Tauro je s strahom gledal v trdo
vojvodovo obličje. Za trenutek je vojvodov pogled ošvignil gručo svojih go-
stov. A Ratimir je takoj razumel njegov sum in dodal:

»Na tleh so bili sledovi — langobardskih sandal.«

V vojvodovih očeh se je užgal blisk. A mirno je pokazal na oba ujet-
nika in velel:

»Prerežite jima vezi.«

S solzami v očeh je pristopil Rufelij in objel otroka. Potem pa je prijel
sinovo polno torbo, stresel zlatnike pred vojvodo, pokleknil po bizantinskem
običaju in dejal:

»Prejasni vladar! Ničesar drugega nimam nego tale del dedovega za-
klada. Tvoj naj bo. In z njim ti polagam k nogam svoje življenje in življenje
vse moje družine.«

Nekaj nasmehu podobnega je prešinilo vojvodov lepi obraz in počasi je
odkimal z glavo.

(Dalje prihodnjič.)

P a v e l K u n a v e r :

POTOČKA ZIJALKA.

Najlepše, kar ima naša domovina, so naše Alpe. Predno se pogreznejo v
Panonsko nižavje, se vzpno in razvijejo v Savinjskih Alpah do popolnosti, ki
ne zaostaja za drugimi gorskimi skupinami Alp. Svoje sedanje oblike pa so
dali našim goram ledniki, ki so iz mogočnih skladov apnenca izklesali in iz-
dolblili pred desetisočletji strme vrhove in lepe, široke koritaste doline. V Sa-
vinjskih Alpah imamo dve prav posebno krasni, daleč okoli sloveči dolini.
To sta Kamniška bistrica in Logarska dolina.

Prva se razprostira proti jugu in konča v Ljubljanski kotlini, druga pa, znamenita Logarska dolina, se širi na severni strani Kamniškega sedla. Planinec, ki se dvigne iz Kamniške bistrice v nekoliko urah po gozdovih in evetocih planinskih pašnikih na Kamniško sedlo, obstane ves zavzet na robu sedla. Pod njim silni prepadi, ki se končujejo v prelepih gozdovih in travnikih Logarske doline, obdane od vseh straneh od mogočnih vrhov. Tam doli privre na dan tudi brhka Savinja, ki zapusti Logarsko dolino v ostrem kotu in odhiti proti vzhodu po ozkih soteskah. Na severu Logarske doline pa se dvigne široka Ovčeva 1929 m visoko. Njeno podnožje je gozdnato, nato sledi pas polj in planin s številnimi kmetскими posestvi v višini od 1000 do 1346 m, ki jih zaključijo zopet temni gozdovi. Za temi pa se dvignejo široke skalne in travnate strmine, ki segajo gori do grebena.

Tam na zapadni strani že malone pod vrhom v višini 1700 m pa zapaziš črno luknjo: Potočko zijalko, mogočno podzemsko jamo.

Prav lahko se je povzpeli iz lepo ležeče Solčave tja gori do črnega žrela Potočke zijalke. Skozi gozdove, črez travnike in žitna polja, mimo prelepo ležečega Sv. Duha (1250 m) in preko gorskih strmin se dvigneš gori do temnega vhoda. Ko pa stopiš pred jamo — črno žrelo pod svetlosivo skalno steno, vzpenjajoč se v sinje višave — vidiš delavca, ki vozi na samokolnici iz jame kamene in se zopet vrača v jamski mrak. Pa ugledaš še več drugih ljudi, med njimi tihega gospoda v starem vojaškem plašču — v jami je hladno tudi poleti — ki vestno pregleduje kar delavci odkopljejo. Nobena lopata mu ne uide. Vse zapisuje in meri in riše.

To je gospod profesor Brodar iz Celja, ki hodi že več let o počitnicah k jami Zijalki na Ovčevi. Neizmerno je vztrajen in delaven in namesto da bi užival prostost počitnic, gre z delavci v gorsko samoto pod vrh Ovčeve in raziskuje vsebino Potočke zijalke.

Z g. profesorjem vstopiš v jamski mrak. Šele sedaj opaziš pod silnimi skladi, kako majhen si in kako silna je jama. Mimo štiri metra visoke skale vstopiš proti odkopavajočim delavcem, a že se ustavi gospod profesor in pokaže na dve mesti. Pod mogočnimi skladi grušča je našel ognjišča, kjer je pred 25.000 do 50.000 leti sedel — pračlovek! Desettisočletja so pretekla od tedaj in nasula grušč na oglje in v krogu razporejene skale-sedeže davnih ljudi. Toda najvažnejše je: ob ognjišču je našel neutrudljivi gospod profesor, ko je preiskoval tisoče lopat grušča in peska, orodje pračloveka. Skrajnje priprosto kamenito in majhno je to orodje. A že se mu pozna, kako je pra-

Gora Ovčeva 1929 m.

× vhod v jamo Potočke zijalke.

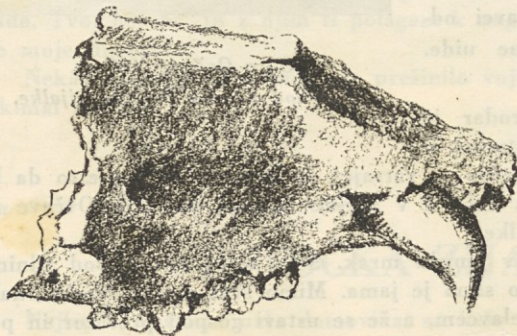
človek z udarci, ki jih mi danes ne moremo posnemati, lomil drobec za drobcem od kamena, da mu je dal primerno in uporabno obliko.

Potočka zijalka.

Vhod v Potočko zijalko. V sredini 4 m visoka skala; na desno od skale najdišče ognjišč pračloveka.

prišli le malo naprej. Tod ob kopanju te opozori včasih gospod profesor na silno kost, ki se privali iz grušča, zdaj zopet na strašno celjust z mogočnimi derači, zdaj na rebro, zdaj na hrbtenico in zopet na orjaško lobanjo. Kosti se kopičijo. Vse pa pripadajo eni živali: medvedu brlogarju, ki je že pred mnogimi tisočletji izumrl na zemlji! Še bolj pa ostrmiš, ko ti gospod profesor pove, da je v zadnjih letih na tem delu jame izkopal nič manj kakor ostanke 700 medvedov brlogarjev. In silno se začудиš, ko ti pove, da leži tod po njegovem mnenju do 20.000 medvedov brlogarjev. Ni povsem jasno, kako so ti medvedje poginili, a vse kaže, da je bil pračlovek tisti, ki jih je tod pobijal, se hranil z njihovim mesom, uporabljal deloma njihove kosti za svoje orožje in orodje, kožo pa najbrž za ogrinjalo.

Čeljust medveda brlogarja s čekanom.

kršne do sedaj še nikjer niso našli. Tod je bival pred vekovi človek, o katerem še tako malo vemo. Toda naš raziskovalec dela v Potočki zijalki, ki bo

Toda kaj je iskal pračlovek v teh višinah? Čemu se je dvignil iz dolin, ki tedaj niso bile kdo ve kako prijazne, v gore, kjer je bilo še vse bolj hladno kakor sedaj in odkoder so se silni, do 1000 m debeli ledniki spuščali doli v doline?

Kmalu bomo zvedeli. Prideva do delavcev, ki kopljejo dalje v jamo in odvažajo grušč iz jame. Plast je mnogo metrov debela, in dasi kopljejo vse poletje že več let, so v mogočni, široki jami

Dalje prodiramo v jamo. Razširi se mestoma do 40 m, in ko se dvigne, pridemo do meje, kjer zunanja toplota in mraz ne vplivata v jamo. Do konca jame se toplota nikdar ne dvigne nad 11° C, in če je zunaj 30° pod ničlo, se tam na koncu jame, 108 m od vhoda, zniža le za nekoliko stopinj. In tod je gospod profesor tudi kopal in našel nekoliko orodja pračlovekovega. Od vsega je najčudovitejša koščena igla take oblike, ka-

morda po desetletjih neutrudljivega dela dala nam novih sledov za davno, davno preminulimi rodovi.

Vrnemo se pred vhod. Iz teme na sonce. Kamniške planine žare v vsej krasoti. Sedemo na zeleno trato pred vhodom v jamo, ki temna in mračna zre v tihi, lepi, mirni gorski svet. Utihnemo in zamislimo se. Zelena Logarska dolina obledi. Silen lednik se vali po njej in hranijo ga mogočna snežena pobočja, iz katerih komaj vidno mole tu in tam skale današnje Brane, Planjave in sosedov. Sem v stene Ovčeve sonce bolj pripeka. Na tej strani je nekoliko več zelenja in življenje lažje kakor tam v senci velikanov, kjer vladata led in smrt.

Po strmini prisopiha orjaški medved brlogar. Gost kožuh mu pokriva silno telo. Že je pri vходу v jamo, ko planejo izza skal divje postave, le malo pokrite s kožuhi. Grozno rjoveč se postavi brlogar na zadnje noge in iz strašnega žrela se grozeče zasvetijo dolgi čekani. Kakor živa grozeča gora stoji medved nad praljudmi, ki se gladni in smrt zaničujoči poženo proti zveri. Truma koščenih kopij se zabode v velikana, ki z enim mahom ubije najbližjega človeka. A sunki in udarci padajo in krik zmagoslavja kmalu naznani smrt zveri. Zmagalo je orodje v slabotni človeški roki.

Že krešejo iskre, že plapola ogenj ob vходу v jamo in prvi kosi medvedovega mesa cvrče nad plameni. Težko kožo privežejo na drog. Tudi večje kose mesa razdele, da jih odnesejo v divji dom. Kost pa ostanejo na mestu med skalami . . .

Tako približno so minula desettisočletja, katerih uganko počasi razrešujejo učenjaki.

I v a n M a t i č i č :

TISKARSKI ŠKRAT.

Na vseh koncih preži škrat (pravilneje: spak), kako bi koga ukanil, osleparil ali zavedel. kar naprej dela naklepe, kako bi tega ali onega spravil na kriva pota. Temu zmeša pamet, onemu sede naravnost na jezik, a prebrisanca ujame na pretkan način v past. V tiskarni sedi spak noč in dan. Ljudem treba zmešati branje, si misli, v svetu zasejati zmedo, prepire, pravde in vojne. Beseda ali psovka, izrečena ali natisnjena, se ne more kar tako utajiti, ne zabrisati s še tako lepo zvenečimi namigavanji na tiskarskega škrate. Vendar se svet trudi na vse načine in skuša zmanjšati škratove uspehe in zmede z raznimi popravki in preklicji. Spak je popačil besedilo, spačil zmisel, ogloidal črke, prekucnil besede, oškrabal jedro, požrl cele stavke! Naj javnost oprostí, preklicani škrat je v resnici nesramen. Tako se izgovarjajo, vijejo roke, bentijo.

Škrat se pa reži. Pa ni samo eden. Imamo namreč razne tiskarske škrate, ki nastajajo po raznih okoliščinah. Oglejmo si te spake kar lepo po vrsti pa premostrimo njih nastanek, njih svrho in njih posledice.

Največ je pač pravih tiskarskih spakov. Škrat namreč seda stavcu na ramo pa neprestano preži, kako bi mu zmedel črke. In žal se mu to premnogokrat posreči. In stavec postavi kiša ali celo kiha namesto hiša, iz kave nastane krava, iz središča stranišče, iz znoja gnoj, iz šolnine žulnina, trgovec — grtovec, žena — lena, potreba — posreba, ležim — želim, gorice — norice, novotarija — novaloterija, in tako dalje. So to sicer nedolžni škratki, vendar so vsiljivi, grdi, včasih naravnost priskutni. Mnogi med njimi so pri-

kriti in potuhnjeni, da jih niti pri najboljši volji ni moč izslediti in onemogočiti. Znano je, kako je pred leti neka angleška družba tiskala važna pisma. Družba je hotela, da izide knjiga res brez najmanjše napake, pa je dala korekturo v roke osmim prvovrstnim korektorjem, ki so čitali delo seveda po vrsti; prvi je našel pač največ napak, zadnji le prav malo še. Potem so čitali delo avtorji, profesorji, književniki. Preden pa je šlo v tisk, so ga pregledali še posebni pregledovalci. In tako je bilo delo natisnjeno brez najmanjše tiskovne pogreške, vsaj tega se je zavedala družba, ko je razglasila, da plača nagrado dotičniku, ki bi našel še kako pogreško. In javnost je knjigo čitala pa našla še dvanajst debelih napak. Saj pravijo, da včasih zlodej na črki sedi. Mnogokrat se tudi primeri, da česne spak stavca po roki in mu izbije celo vrsto iz rok. In stavek se glasi: »Prinesla mu je skledo mlečne sveže trave, ki so jo bili pravkar nakosili.«

Dalje imamo narejene ali zlobne škrate, ki so namenoma podtaknjeni, a so silno nevarni. Bodisi da so naročeni, narejeni iz maščevanja. Od mnogih samo en slučaj, ki se je primeril pred leti. Na trg je prišel čisto nov molitvenik. Kar je nekdo z vso sapo prihitel k založniku pa mu pokazal neko besedo v molitveniku. Založnik je pobledele in se skoro sesedel. Prvo, kar je mogel ukreniti, je bilo, da je preklical prodajo molitvenika ter vso naklado, ki je štela več tisoč in bila drago vezana, umaknil s trga, oziroma zaplenil. Bila je samo ena beseda, poprej sveta, a po dveh zamenjanih črkah je postala bogokletna ter izpremenila vso naklado v makulaturo. Dognali so, da je bila stvar podtaknjena med tiskom.

Potem so škrti, ki jim damo lahko politični ali spletkarski značaj. Ti se pojavljajo po časopisju in jim pravimo tudi »časopisne race«. Mrgoli jih posebno ob volitvah, ko skuša vsaka stranka nasprotno na lokav način izpodnesti ali onemogočiti. Tako čitamo, da je ta ali oni volivni kandidat zagrešil kako nečastno dejanje, spričo katerega mora nujno v zapor ali vsaj odstopiti od kandidature. Kandidat vloži potem proti časopisu tožbo, odgovorni urednik pa ves skesan obžaluje, kako se je zamogla vriniti v list tako nesramna tiskarska pogreška brez njegove vednosti. »To je največja drznost tiskarskega škrate,« je odvrnil urednik.

Na neki veliki manifestaciji je bilo v sprevedu točno 14.000 ljudi; tako je poročal tamošnji neodvisni dnevnik. Glasilo, ki je bilo manifestaciji naklonjeno, je zapisalo, da je manifestiralo nad 28.000 mož. Spak mu je najbrže popačil prvi dve številki. List pa, ki manifestaciji ni bil naklonjen, je za beležil čez nekaj dni, da je bilo v sprevedu točno 1400 ljudi. Morda je mislil pravilno, toda preklicani spak mu je izbil eno ničlo.

Političnih ali namišljenih škratov je vse polno v svetovnem tisku, ko poroča o mednarodni diplomaciji, spletkah, prevarah ter očitnih in tajnih zvezah. Te časopisne race se spoznajo po raznih demantijah ali popravkih, ki pa mnogokrat zmedo le še poglobijo, oziroma po svoji frazeologiji izdajo avtorja race, to je same sebe. Časopisne race mnogokrat komu škodujejo, a drugemu prinašajo korist, dasi niso poštene. Tudi pri Slovencih se porodi mnogo rac, posebno ob dnevih bojev, razburjenj in napetosti. Naj omenimo samo ono zgodovinsko raco, ki se je porodila v ljubljanskih dnevnikih v težkih dneh prevrata. Ljubljani in vsej komaj svobodni Sloveniji je pretila tedaj razkrajajoča se avstro-ogrška vojska, da jo pomandra, poruši, požge. Tu ni bilo še prav nobene lastne oborožene sile, ki bi branila Ljubljano. Kar je nenadoma vrglo ljubljansko dnevno časopisje veliko bombo: »Angleži v Ljubljani! Za-

sedli so mesto, kolodvor in ne vemo kaj vse. Prebivalstvo jih vzhičeno pozdravlja kot svoje rešitelje!« In bomba je porazno učinkovala na umikajoče se sile, ki so se zdaj na vse načine skušale izogniti Ljubljani. Raca je bila torej zelo uspešna, da, velikega pomena tedaj za Ljubljano. Sicer so pa časopisne race jako poceni.

Dalje nahajamo še neke vrste spake, ki bi jim lahko rekli, da so hudomušni. So to sicer pristni škrti, vendar niso zlobne, temveč neke muhaste nravi. Prav radi se pojavljajo na dan prvega aprila, na pustni torek, o priliki narodnega veselja ali ob drugih radostnih dogodkih. — »Na predpusnem veselju bodo nastopali dresirani škrti, morske vile, šimpanzi in drugi zastopniki narodov. Na sporedu bodo torte, kranjske klobase, opičje tace in nogobrec.«

Spominjamo se nekega hudomušnega škrate, ki je sedel na jezik nekdanjemu dunajskemu poluradnemu »Die Zeit«. Poročal je v važni notici, da se je blagovolil podati prestolonaslednik Karl v neke toplice. Je pa stalo »kornprinz« namesto »kronprinz«. To je pa bila jako mučna tiskovna pogreška, ki jo treba na vsak način popraviti. Zato je naslednji dan popravil s pripombo, da mu je nesrečni škrt sedel baš na tovažno notico. Je pa spak znova oškrabal prav isto besedo ter se je glasila zdaj v popravku »kronpirz«. List je tretji dan ves nesrečen beležil nesramnost škratovo, ki seda na tako visoko besedo. Naj blagovoli javnost nesrečnemu »drukfelerju« oprostiti.

Pogostoma se nam zapači v povesti, v romanu. Avtor je morda prezrl, a korektorjevo oko je zdrsnilo preko nastavljenega pasti, ni je opazilo. In tako čitamo: »Stisnil mu je roko pa skočil v nahrbtnik, odkoder je odkorakal s cesto na ramah in cigareto v hlačnem žepu in skakal po eni nogi.« — »Za klobukom so se mu košatili rdeči visoki hrasti, ki so segali do oblakov.« — »V Sarajevu slišiš na vsaki cesti muziko in cigane, v vročem olju namočene in zelo užitne.«

Brez konca in kraja prede spak svoje mreže. Naj se ga svet še tako izogiblje in otesa, škrt ostane škrt; nikoli ga ne bo moč udušiti. Je ko kopri, ki se seje sama, a mnogokrat jo kdo namenoma zaseje.

In g. Franc Miklavc:

ELEKTRIFIKACIJA NOTRANJSKE.

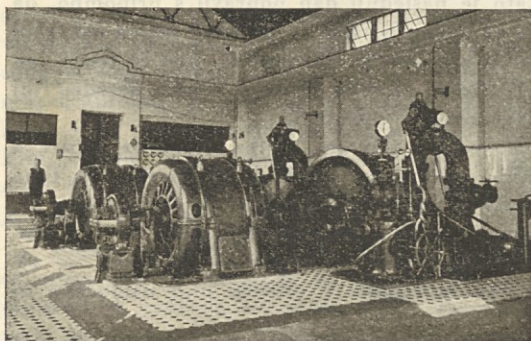
Prejšnji mesec je bil dograjen približno 35 km dolgi daljnovod visoke napetosti iz Vrhnike preko Logatca in Rakeka v Cerknico; po tem daljnovodu se bo dovajala krajem ob vodu električna energija iz žirovske elektrarne. Zdaj bodo priključili na vod le Rakek in Cerknico, kasneje pa tudi ostale kraje. Ta daljnovod je za Notranjsko velikega pomena, ker je začetek smotrene elektrifikacije na Notranjskem.

Kranjske deželne elektrarne imajo 4 vodne elektrarne: Završnico, elektrarno v Bohinju, zagraško elektrarno in elektrarno v Žireh, dobivajo pa tudi tok iz parne elektrarne v Velenju. Elektrarne stremijo za tem, da se zvežejo med seboj in da preskrbe z električno energijo vse kraje v Dravski banovini, ki toka še nimajo.

Notranjska je bogata na gozdovih in je že od nekdanj živela od lesne industrije ter trgovine. Položaj se je v zadnjem času poslabšal in se na Notranjskem sedanje slabo gospodarsko stanje zelo težko čuti, posebno še, ker je tudi drugače promet vsled bližine državne meje zelo oviran. Obdelovanje zemlje ne more preživljati na Notranjskem prebivalstva, elektrifikacija bo mogla,

zlasti če se gospodarska kriza ublaži, poživeti gospodarski razvoj Notranjske. Če se na Notranjskem razvije domača obrt in industrija, bo prebivalstvu olajšan obstoj na domači grudi, ki po naravi ni tako obdarjena z naravnimi zakladi, kot mnogi ostali kraji naše zemlje, ima pa zato delavno, žilavo in za napredek dovzetno prebivalstvo.

Preden spregovorim o prenosu električne energije, bom na kratko pojasnil pojem napetosti, jakosti toka in učinka. Najprej primer z vodo! Znano je, da razlikujemo pri vodi dvoje: padec tekoče vode, ki se meri v metrih, in množino tekoče vode, ki jo merijo v litrih ali pa v kubičnih metrih na sekundo. Elektrarna na Završnici ima 160 m padca, elektrarna Fala ima le pribl. 14 m padca. Po padcu bi bila Završnica 15 krat močnejša kot Fala. Drava ima pa 360 m³ ali 360.000 litrov vode na sekundo, dočim jo ima Završnica le 800 litrov; vode ima torej Drava 450 krat več kot Završnica, vodna sila Fale pa je 30 krat večja kot vodna sila Završnice.

*Pogled v elektrarno na Završnici
na Gorenjskem.*

Tudi pri elektriki imamo padec; imenujemo ga napetost, merimo jo v volti h. Med posameznimi žicami je napetost, neki pritisk. Če priklopimo n. pr. na dve žici, med katerima je napetost, električno žarnico, požene ta električni pritisk skozi žarnico električni tok — žarnica zagori. Da žarnica gori, da teče skozi žarnico tok, mora biti med dovodnima žicama napetost.

Jakost toka merimo v amperih, podobno kot množino vode v litrih.

Volti in amperi šele dajo učinek: luč. Žarnica rabi pri gorenju električno energijo, rabi torej napetost in tok.

Enako je pri vodi: v morju nahajamo ogromne vodne množine, vendar ta voda stoji, iz morja ne moremo črpati sile, ker morje nima padca. Vsaka tekoča voda ima nekaj padca, vodna sila je tem večja, čim večji je padec in čim večja je vodna množina. Da dobimo neko gotovo silo je pri velikem padcu potrebno manj vode, pri manjšem padcu več vode. Vodna sila je zmnožek vodne množine in vodnega padca; enako je električna energija, ki se meri v vatih in v kilovatih, zmnožek voltov in amperov.

Za razsvetljavo uporabljamo običajno napetost 220 voltov. Sto žarnic po 25 sveč rabi pri napetosti 220 voltov pribl. 11 amperov. Žici, na kateri priključimo žarnice in skozi katere vodimo teh 11 amperov morata imeti določeno debelino, da moreta voditi ta tok, podobno kot mora vodovodna cev imeti določeni premer, ki mora biti večji, če teče veliko vode skozi cev, pri malih vodnih množinah pa more biti cev tanka.

Kot se porabi v vodovodnih ceveh, skozi katere teče voda, nekaj pritiska, zato da se voda po ceveh premika dalje, tako se tudi v električnih žicah, skozi katere teče tok, zgubi nekaj napetosti.

Malo vode pri velikem padcu da neko moč, pri 10 krat manjšem padcu bi za enako vodno moč bilo treba 10 krat več vode. Malo vode moremo voditi po mali strugi in tankih ceveh, dočim je pri veliki vodni množini potrebna velika in draga struga.

Podobno je pri elektriki, razlika je le ta, da so vodni padci od narave dani, v elektrotehniki pa imamo posebne stroje: transformatorje, s katerimi moremo napetost izmeničnega in trofaznega električnega toka brez znatnih izgub in težkoč poljubno izpreminjati. Nizko napetost moremo pretvoriti v visoko, visoko zopet v nizko. Trofazni motor za 100 KS rabi pri 380 voltih pribl. 150 amp., pri 300 voltih pa le pribl. 19 amp., pri 10.000 voltih le pribl. 6 amp. Za prenos gotove sile rabimo tem manj toka, čim večja je napetost. Za daljnovid, skozi katerega teče malo toka, niso potrebne tako debele bakrene žice, kot pa bi bile potrebne pri velikih tokih in nižji napetosti; tak daljnovid je cenejši, kot daljnovid, v katerem je treba mnogo bakra. Vod za visoko napetost mora biti le zelo dobro izoliran, imeti mora večje in dražje izolatorje*) kot pri nizki napetosti.

Le z visoko napetostjo moremo prenašati energijo na velike razdalje z malimi izgubami; za to potrebne tokovodne žice morejo biti razmeroma šibke. Vendar pa so tudi višini napetosti začrtane meje: čim večja je napetost, tem dražji postanejo izolatorji. Čim več energije moramo po daljnovodu prenašati in čim dalj jo moramo prenašati, tem večja mora biti napetost.

Prekodelni daljnovid predstavlja danes važne žile, v katerih neprestano utriplje energija, vedno pripravljena, da izvrši odkazano ji delo. Posebno važni daljnovid tvorijo prekodelne zbiralnice: te vežejo med seboj vse pomembnejše elektrarne, zbirajo energijo posameznih central ter jo dovajajo konzumnim okolišem.

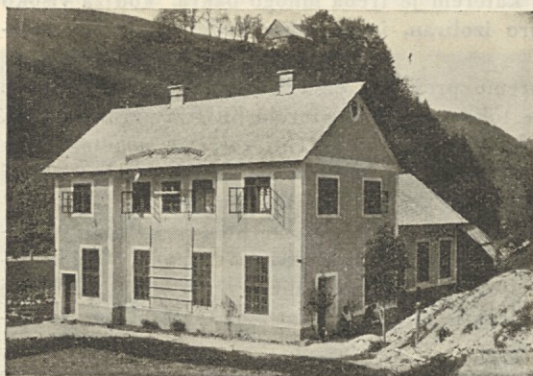
Električna energija se proizvaja v centralah z generatorji. Generatorji so stroji, sestojči iz kolesa, na katerem je nameščenih več magnetov; to magnetno kolo se vrti v obodu, v katerem so pritrjene izolirane bakrene žice, zvite v tuljave. V teh se z magnetičnim vplivom vzbudi elektr. tok: napetost. Ta se s transformatorji zviša na poljubno višino in se nato oddaja v daljnovode. Generator je srce električne naprave, ki neprestano utriplje in pritiska energijo v žile, v daljnovode. Na daljnovode so priključene v posameznih krajih manjše transformatorske postaje, v katerih se visoka napetost toka zniža na uporabno napetost, s katero se napaja nizkonapetostno omrežje, razpeljano po kraju. Če se priključijo žarnice in motorji na omrežje, prične iz generatorja potom transformatorjev in daljnovoda teči tok. V tuljavah generatorja se pri tem pojavijo sile, ki hočejo zadržati vrtenje magnetnega kolesa: stroj, ki goni generator mora z večjo silo potegniti. Za pogon električnih generatorjev rabimo vodne turbine, parne stroje, parne turbine, Dieslove motorje itd. Mi smo navzlic naši revščini bogato obdarjeni z naravnimi viri energije. Imamo močne vodne sile, imamo pa tudi v našem premoгу nakopičene ogromne množine energije. V vodnih silah je nakopičena sončna toplota, energija naših dni. Sonce izpariva morja, vetrovi gonijo te pare v obliki oblakov na kopno zemljo, z oblakov pada voda v obliki dežja tudi na naše hribe in na naše gore. Naše vode in vodne sile dobivajo vedno nove dotoke: z vodnimi napravami živimo od tekočih dohodkov energije. V premoгу pa, ki ga izkopavamo iz naših hribov, spi sončna energija pradednih dni. V starih geoloških dobach so rastle ogromni bujni gozdovi, katerim je sonce pošiljalo življensko energijo. V davnih časih

* Izolatorji so n. pr. bele glavice na brzojavnih drogovich. Čemu so te glavice?

so ob geoloških katastrofah ti ogromni gozdovi izginili pod zemljo in stotisočletja so iz nekdanjih rastlin naredila premog. Naš velenjski premog, ki je še mlajše starosti, kaže izrazito podobo lesa: dobijo se kosi, ki so kot okamenel kostanjev les.

Mi imamo vodne in parne centrale. Obratovati je treba tako, da se izkoristi vsa razpoložljiva voda, primanjkljaj pa naj se odjema iz parnih central na premog.

Zdaj sta med seboj zvezani le Završnica in velenjska elektrarna. Iz Velenja doteka po 60.000 voltnem daljnovodu električna energija v transformatorsko postajo v Črnučah pri Ljubljani, iz te postaje je proti Kranju zgrajen vod 20.000 voltov, ki veže transformatorsko postajo v Črnučah z daljnovodi završniške elektrarne.

Elektrarna v Žireh.

Elektrarna v Žireh, zgrajena za 500 KS, preskrbuje sedaj z električnim tokom že Žiri in Vrhniko. Žirovska elektrarna bi rabila pomoč iz Velenja, kadar bi ji primanjkovalo vode; kadar bi pa bilo v Žireh vodne energije dovolj, bi se pa električna energija dobavljala v skupno prekodeželnno omrežje Kranjskih deželnih elektrarn. Tako bi se izrabile vse v Žireh razpoložljive kilovatne ure, oziroma vsa razpoložljiva voda in tedaj bi bilo mogoče

na Vrhniki in v Žireh dobiti zadostne množine stalnega toka.

Z Vrhnike se more elektrificirati tudi ostala Notranjska. Doslej je žirovska elektrarna dobavljala električni tok na Vrhniki nekaterim večjim industrijam, zlasti tovarni usnja, ki pa zdaj ne obratuje. Zato zveza žirovske elektrarne z velenjsko elektrarno ni še tako zelo potrebna, kot pa vod z Vrhnike proti Cerknici; ta se bo tudi gradil najpreje. Takoj pa, ko bo pričelo primanjkovati na Notranjskem električnega toka, ali ko bi se na Vrhniki razvila industrija, bi postala potrebna zveza med Vrhniko in Črnučami.

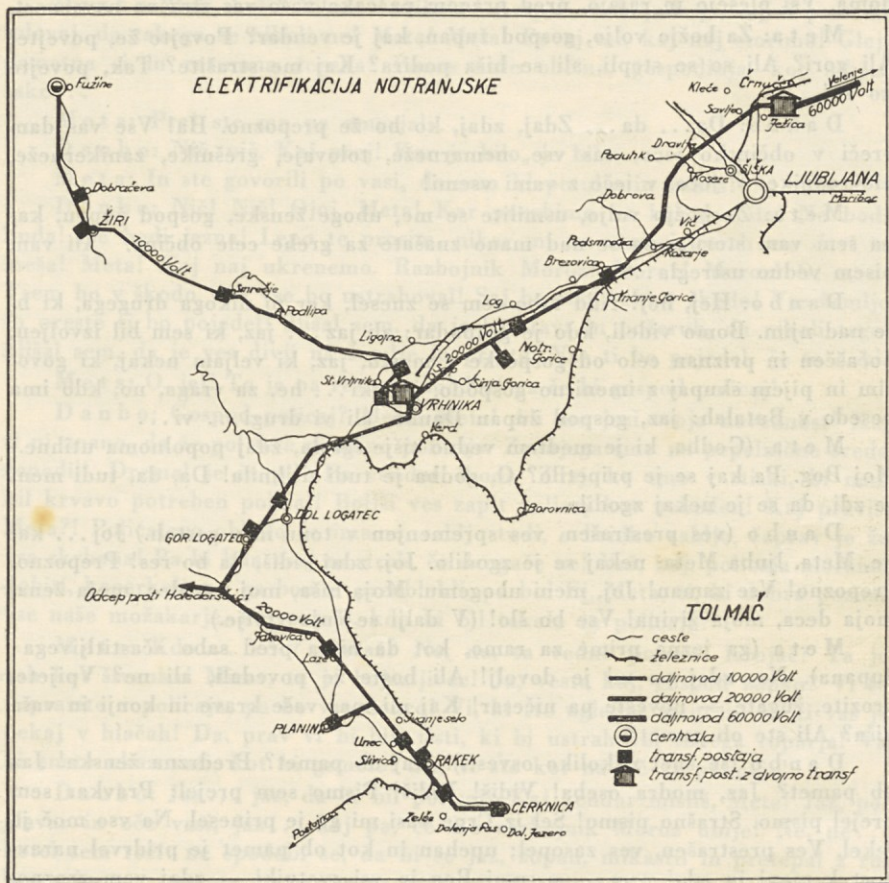
Na koncu bi se nato še podaljšal daljnovod od Cerknice do Begunj in Starega trga, nakar bi bila preskrbljena z električnim tokom vsa Notranjska.

Notranjska ima že v nekaterih krajih manjše električne naprave. V Cerknici je električna zadruga, ki ima svojo elektrarno z Diesel-motorjem za pribl. 40 kw. Centrala obratuje le v večernih urah, pozimi tudi zjutraj, oddaja pa tok v glavnem le za razsvetljavo. Cena toka je visoka, obrat ni stalen in tudi konzum ne narašča; zato taka elektrarna ne koristi niti obrti niti kmetijstvu. Zato se bo tudi Cerknica priključila na daljnovod, ki ga grade.

Manjše elektrarne so tudi v Logatcu, v Starem trgu, dalje tudi mala elektrarna na Verdu pri Vrhniki in v Borovnici.

V priloženem načrtu je viden že obstoječ daljnovod 10.000 voltov iz žirovske elektrarne na Fužinah preko Žirov do Vrhnike. Viden je tudi daljno-

vod od Vrhnike do Cerknice. Vrisan je tudi daljnovod, katerega bo treba zgraditi med Črnučami in Vrhniko. Ob daljnovodih so vrisane transformatorske postaje.

Miran Jarc:

RAZBOJNIK MOROZ.

Lutkovna burka v enem dejanju. (Motiv iz Milčinskega: Tolovaj Mataj.)

LUTKE:

Župan Danbo. Policaj Čok. Pekarica Meta. Gašperček Larifari.

Godi se v Butalaha.

Na vasi. Na levi pekova hiša. Na sredi odra drevo. Ko se zastor dvigne, je čuti godbo in petje. Pred pekovo hišo se ustavi župan Danbo, ki je prihitel ves iz sebe.

Danbo: He! Hola! Ho! Zaspanci nemarni! Ali ni nikogar?! Tisoč vragov! Eni pojo in plešejo, drugi spe in lenuharijo, nevarnost pa čaka pred pragom! He! He! Pek, kje si? Meta! Meta! Meta! Ali si gluha?!

Meta (prihiti iz hiše, se priklanja). Za božjo voljo, kaj pa je? Vi, gospod župan? Dober dan, dober dan, gospod župan Danbo!

D a n b o: Dan bo... dan bo... seveda bo dan, ali dan naše sramote in žalosti, dan našega pogina! Toda, kje ste vsi skupaj? Pri kovaču sem bil — ni ga doma. Pri mežnarju sem bil — ni ga doma, pri mizarju sem bil — ni ga doma. Vsi plešejo in rajajo, pred pragom pa čaka našo vas strašna nevarnost.

M e t a: Za božjo voljo, gospod župan, kaj je vendar? Povejte že, povejte! Ali gori? Ali so se stopli, ali se hiša podira? Kaj me strašite? Tak, povejte no že!...

D a n b o: Da... da... Zdaj, zdaj, ko bo že prepozno. Ha! Vse vas dam vreči v občinsko ječo, vas vse, nemarneže, tolovaje, grešnike, zanikerneže, ničvrednike. V ječo, v ječo z vami vsemi!

M e t a: Za božjo voljo, usmilite se me, uboge ženske, gospod župan, kaj pa sem vam storila, da se nad mano znašate za grehe cele občine. Ali vam nisem vedno ustregla...

D a n b o: Hej, hej! Nad tabo sem se znesel, ker ni nikoga drugega, ki bi se nad njim. Bomo videli, kdo je gospodar: ali jaz... jaz, ki sem bil izvoljen, počaščen in priznan celo od gosposke v mestu, jaz, ki veljam nekaj, ki govorim in pijem skupaj z imenitno gospodo, jaz, ki... he, za vraga, no, kdo ima besedo v Butalah: jaz, gospod župan Danbo, ali vi drugi... vi...

M e t a. (Godba, ki je medtem vedno tišje igrala, zdaj popolnoma utihne.) Moj Bog. Pa kaj se je pripetilo? O, godba je tudi utihnila! Da, da, tudi meni se zdi, da se je nekaj zgodilo...

D a n b o (ves prestrašen, ves spremenjen v tonu in v gestah.) Joj... kaj ne, Meta, ljuba Meta, nekaj se je zgodilo. Joj, zdaj vidiš, da bo res! Prepozno, prepozno! Vse zaman! Joj, meni ubogemu. Moja hiša, moj kozolec, moja žena, moja deca, moja živina! Vse bo šlo! (V dalji se čuje vpitje.)

M e t a (ga jezna prime za ramo, kot da nima pred sabo »častitljivega« župana). No, zdaj pa mi je dovolj! Ali boste že povedali, ali ne? Vpijete, grozite, žugate — poveste pa ničesar! Kaj mi mar vaše krave in konji in vaša hiša? Ali ste ob pamet?

D a n b o (se spet nekoliko osvesti). Kaj ob pamet? Predrzna ženska! Jaz ob pamet? Jaz, modra oseba! Vidiš! Vidiš! Pismo sem prejel: Pravkar sem prejel pismo. Strašno pismo! Sel iz Črne vasi mi ga je prinesel. Na vso moč je tekel. Ves prestrašen, ves zasopel; upehan in kot ob pamet je pridrvel naravnost k meni in zdaj vem... o, moj Bog in vsi svetniki... zdaj vem grozno, pregrozno, pretresljivo, vnebopijočo novico. Krvavo vest vem... no... no, ugani...

M e t a (vsa zavzeta). Tak na dan z besedo! Povejte, povejte, prosim vas...

D a n b o: Ha, vidiš, tudi tebi ni dobro! Kaj šele meni, ki sem zvedel in vem... Poslušaj: naši vasi, našim prelepim Butalam se bliža... no... no... se bliža svetovni razbojnik Moroz! Bog se nas usmili! Takorekoč pred vrati že stoji, on — razbojnik Moroz! Joj, joj, joj! Kar mrzlica me stresa!

M e t a (se pokriža). Za pet ran božjih! Bog se nas usmili! Na pomoč! Na pomoč! Na pomoč!

D a n b o: He, ženska! Nikar ne tuli! Tu je treba zdaj poguma! Nikar me ne mešaj s svojim strahom. Mene poglej...

M e t a: Ah, vi ste že itak zmešani, gospod župan!

D a n b o: Kaj, jaz zmešan? Jaz zmešan? Ne, ne, nikar se ne prepirajva zdaj, kdo od naju je zmešan, ampak, dajva premisliti, kdo bi naši vasi šel na pomoč, kdo bi ustavil tega strašnega roparja Moroz!

M e t a: Molimo! To je kazen za grehe naše, naših očetov in dedov!

D a n b o: In za tvoje, ženska! Pamet! Pamet!

M e t a: Ne, ne, tisti Moroz je šiba božja! Morda je celo Antikrist! Joj, sam Antikrist je morda, in rogovi mu rasto iz glave!

D a n b o: Beži, beži! Nikak Antikrist! Ampak razbojnik je, saj ti pravim, tolovaj, da takega še nikoli ne! Meta! Meta! Povej mi, kaj naj storimo! Glej, pametna si in razumna ženska! Ponos naše občine, gospodinja, kot nikjer take...

M e t a: Prej ste me pa zmerjali...

D a n b o: Nič, nič. Kaj prej! Kar je bilo, je bilo...

M e t a: In ste govorili po vasi, da sem klepetulja in čenča!

D a n b o: Nič! Nič! Ojoj, Meta! Kar pozabimo na kar je bilo! Ne bodi huda! Ne bodi jezna! Lepo te prosim, nikar mi ne zameri. Strah me davi in meša! Meta! Kaj naj ukrenemo. Razbojnik Moroz! Moroz! Moroz! O, o, o! Vsem bo v škodo, nas vse bo ustrahoval! Saj bo tudi tebi v škodo! Vse žemlje in preste ti bo pojedel! Slišal sem, da je hrustavt in požeruh, da nikoli tega! Slišal sem, da je ves divji na žemlje in preste! Vse ti bo pojedel, če te dobi!

M e t a: O, jej! To je pa res grozno! Kaj pa če bi gospod policaj!

D a n b o: Gospod policaj? Meta! Meta! Ali me jezi tvoja nevednost! Kaj ti ni znano, da že pol leta nimamo policaja. Zadnjega smo na pepelnično sredo zapodili. Dremal je in pil! Pa vendar škoda. Zdaj, ko smo v stiski, bi nam bil krvavo potreben policaj! Boljši ves zapit policaj kot nobeden! Kaj praviš, Meta?! Policajevo obleko še imamo, sabljo tudi, o bridko sabljo, čeprav je že vsa skrhana! Pa bi bila vsaj za strah, če drugače ne! Veš, kaj, policaja moramo dobiti, kogarkoli, pa ga bomo preoblekli, pa bo! Ej, Meta, ti, ki dobro poznaš vse naše možakarje, kaj praviš, kdo bi bil takole za policaja?

M e t a: Kdo... kdo? Kovač? Ne, ne, ta vedno popiva! Krojač? Ta je suh kot šivanka! Mizar, ta je bojazljivec! Ja, veste kaj, gospod župan? Vi se napravite v policaja, pa bo vse dobro! Vi, ki ste ugledni in učeni in ki vas je nekaj v hlačah! Da, prav vi bi bili tisti, ki bi ustrahoval tistega roparja! Vi, ki znate ukazovati, kot bi grmelo! Da, vi ste kot nalašč za policaja!

D a n b o: Jaz... jaz, da bi bil policaj? Kaj vendar misliš, Meta! Jaz, polglavar in oče vasi, jaz... kaj pa, če me razbojnik Moroz ubije! Ne, ne... hotel sem reči: ne spodobi se, da bi se jaz, župan, mikastil in pretepal z rokomavhom... ne, ne, to se res ne spodobi. Nikoli ne!

M e t a: Hm! Če ne vi, kdo pa neki? Saj ne vem, koga bi izbrali. Ampak zakaj ne vi? Ali se mar bojite?

D a n b o: Jaz, da se bojim? Bojim? He, metasta Meta! Jaz, župan, pa bi se bal? Ne, ne, ne! Ampak, Saj ti pravim: to ne gre! Kje si slišala, da se gredo župani policaje? Bodi no pametna! No, izbiraj!

M e t a (premišlja). Hm... ne vem... res ne vem... pač... stojte... no, morda bi bilo... Spomnila sem se občinskega pastirja Čoka! Jaka Čok bi bil morda? Kaj? Sicer je malce gluhi in tudi jezik se mu zapleta, ampak to nič ne škodi, saj se z razbojnikom ne bosta razgovarjala. Vidite: kar Čoka izberimo!

D a n b o: Saj res! Saj res! Ali si modra, Metka! Dobro si izbrala! Kar Čoka bomo napravili za policaja! Toda, mudi se, mudi se! Zadnja ura že bije! Res: meni se že kar hlače tresejo, Meta! kje neki je zdaj Čok!

M e t a: Danes je pri nas! Ga kar pokličem. (Vpije.) Čok! Čok!

(Dalje prihodnjič.)

ŠTEFAN LAZAREVIĆ PRED ANGORO.

ONCEM 14. STOLETJA se je približevala iz azijskih step silna vihra, ki je slično kot v 13. stoletju pretila, da preplavi iznova krščanski svet. Na čelu teh divjih tatarskih trum je bil Timur, ki so ga slovanski in grški sodobniki zvali Demir (železo). Ko je osvojil skoraj ves vzhod, je krenil na pot preko Male Azije proti Bosporu in od tod nad Evropo. Tu se mu je pa postavil po robu Bajazit, vladar mlade, rastoče, a krepke Turčije.

28. julij 1402. Sonce je baš vzšlo izza rumenih hribov in posijalo na pusto, ravno stepeo okrog Angore. Kljub zgodnjemu jutru je pritisnila vročina, ki ji ni moči uiti, kajti redko grmovje in še redkejša drevje ne nudi nika-

ke sence. Tla postajajo od minute do minute bolj raz-

beljena, nad njimi pa miglja in podrhtava zrak: pokrajina je kot v plamenih. Ali v tem peklu vlada danes šumno življenje. Na vznožju gora, ki obkrožajo ravnino okrog mesta Angore, se belijo šotori, med katerimi vrvi pisano življenje. Živahno barvane obleke turških vojakov se jasno odražajo od mrtve okolice. Baš so končali jutranjo molitev k Alahu, ki je bila danes posebno goreča. V sredini šotorišča se dviga izredno velik zelen šotor, na vrhu pozlačen polumesec. Sultan Bajazit je pozval svoje poveljnike na vojni posvet. Med pestrimi oblekami turških velikašev stoje nemo in resno štiri silne postave v železnih oklepih. Težke čelade so položili na tla; v obrazih spoznamo srbske kneze, ki vodijo pomožne srbske čete: brata Štefana in Vuka Lazarevića ter njuna bratranca Grgurja in Juraja Brankovića. Nenadoma se odgrne zavesa pri vhodu in vstopivši častnik javi, da se vračajo prednje straže. V resnici se od vzhoda sem pomikajo z veliko naglico oblaki prahu. Iz njih se izluščijo posamezni jezdec, ki planejo tik pred šotorom raz konj ter javijo, da jim je tatarska vojska tik za petami.

Poveljniki se v trenutku razprše k svojim oddelkom, žvižgi brlizgajo, konji hrzajo, pestra množica vzvalovi. Dokaj časa mine, ko nastopi v teh razgibanih trumah red in oddelek za oddelkom se razvrščajo ter tvorijo polagoma dolgo bojno črto. Tedaj nenadoma zabobni zemlja in iz majhne stranske dolinice pridrvi kot hudourni oblak srbska pomožna četa, težka oklopna konjenica. V rokah drže dolge sulice in težke ščite s križem in ognjili, za pasom jim žvenkečejo dolgi meči, a na ramah vise silni loki in tulci s puščicami; ob sedlih so jim pripeti železni buzdovani. Urno zaokrenejo in se postavijo na skrajnje levo krilo, tvoreč eno samo sivo gmoto, nepremagljivo železno steno.

Grozeči oblak se je med tem približal in iz njega so se polagoma izoblikovale ogromne sive pošasti, indijski bojni sloni. Za njimi pa je razvrščena neizmerna, brezštevna tatarska vojska. Nevzdržno prodira dalje; tla bobne pod nogami težkih živali, ki med glasnim trobljenjem preteče dvigajo rilce. Turška vojska se vznemiri. Vsi vedo, da je bitka izgubljena; izgubiti pa ne smejo časti.

Tedaj vzroji izza obeh kril goste trume tatarskih jezdec, obsipavajo nasprotna krila z oblaki pušic; strelice lete s slonovih hrbtov in iz vrzeli bojnih živali. Sloni trčijo ob prve vrste turške vojske. Čete vzvalove, se zme-

dejo. V nastale vrzeli pritisnejo trume tatarskih jezdecev. Alah visoko tam gori nad oblaki je priča, da rešujejo Turki svojo čast. Besno se branijo, ne meneč se za smrt; ali proti tem zverem v človeški in živalski podobi ne opravijo ničesar. Trume padejo, trume so ujete, ostanek se razkropi.

Srbska četa je ob navalu Tatarjev, ne meneč se za grozeče velikane, z naperjenimi sulicami prešla v protinapad. Polagoma, a vztrajno je prodirala dalje kot živa jeklena stena. Brezmočno so se odbijale izstreljene tatarske puščice od njih oklepov; celo sloni so se ustavili ob pogledu na tega silnega, grožčega nasprotnika. Dalje, vedno dalje se je zagostila četa liki železnemu klinu, prinašajoč smrt ob vsakem koraku. Nasprotno sovražno krilo je ob tem jakem pritisku pričelo polagoma z umikom. Sam Timur, ki je doslej korakal od zmage do zmage, je brezzavistno občudoval te silne junake.

Ali polom ostale turške vojske je tudi Srbom odvzel vsakršno oporo. Svojo rešitev vidijo le v urejenem umiku. Kot je bil njihov napad zmagovit, tako je tudi njihov umik pogubonosan. V strašni borbi si izsekajo prosto pot proti zahodu, proti morju, proti domu.

Končno se usmili njih trpljenja priroda. Naglo zaide sonce in dobrodejni mrak objame vso pokrajino. Sovražne trume se polagoma umaknejo in izmučena četa je trenutno rešena najhujše nevarnosti. Z veliko muko zlezejo raz konj in se pogreznejo v težko spanje. V težke oklepe uklenjeni udje ne najdejo pravega počitka in nemirno spanje izvablja grgrajoče hropenje iz izsušenih grl. Tudi konji, ki so se nagonski stisnili v gosto gručo, ne najdejo počitka. Kratko hrzanje se oglašja zdaj tu zdaj tam: žejne živali hočejo vode... Volk zavija in strnjeno gručo izpreletava lahen drget pred nevidnim sovražnikom. Le ljudje spe, ne čutijo ne čujejo ničesar...

Tam daleč na vzhodu spet polagoma rdeči nebo. Nenadoma zahrzajo konji, loteva se jih čuden nemir. Kratko, ostro rezgetanje zbudi sklonjene postave. Napeta ušesa začujejo iz daljave topotanje brezštevilnih kopit. Sovražnik se bliža. Prej negibne postave mahoma ožive. Rezki kriki prebude spečo četo. Od težkega spanja omoteni konjeniki se opotekaje dvignejo. Zavest preteče nevarnosti jim koj vrne zavest, jim vlije novih moči. Z naporom vseh sil zasedejo nespočite konje, ki jim sinoči nihče ni odpel sedel. Bil je že skrajnji čas. Komaj je četa razvrščena, že navale nanjo goste trume divjih tatarskih jezdecev, ki so hoteli presenetiti v spanec pogreznjeno trudno četo. Ko pa jo zagledajo strnjeno in urejeno pred seboj, z grozeče naperjenimi sulicami, se jadrno ustavijo, umaknejo in iz daljave obkrožujoč jo, prožijo goste oblake puščic proti njej. Začel se je nov dan obupne borbe, neznosne vročine, moreče žeje.

Tako se dan za dnevom umika srbska četa. Slednjič zaveje hladan vetrič, pokrajina postaja vedno bolj in bolj zelena. Neizmerna radost jih prešine — bližina morja.

Dvignejo se izza obzorja visoki zvoniki, strehe razkošnih palač se zalesketajo v soncu — Carigrad! Ali vmes je Bospor, preko katerega ne morejo brez ladje.

Od vseh strani prihajajo gruče, trume — bežeči ostanki nekdanj ponosne turške vojske. Vsi hočejo preko morskega preliva, kajti vedo, da za njimi pritiskajo neprijatelji.

Četa srbskih oklopnjakov dospe do obale. Tudi ona je utrpela izgube. Mnogi so dali življenje za tujo stvar, a tudi za čast in ponos srbskega orožja.

Najbridkejša je pač bila odsotnost kneza Grgurja Brankovića, ki je ostal v tatarskem robstvu.

Ob obali se ponosno pozibava mogočna genovska ladja. Toda njeni lastniki nimajo srca in usmiljenja za izmučene begunce, dobro zavedajoč se, da njim samim sovražnik ničesar ne more. Izrabivši priliko, izsilijo od beguncev silne vsote v suhem zlatu za prevoz preko Bospora v italijansko mesto Galato tik Carigrada.

Tako je podla grabeljivost italijanskih trgovcev nesramno in brezsrčno izrabila težki položaj izmučene srbske vojske, v katerega je zašla radi nesebične zvestobe do svojega zaveznika.

Zapustivši čim prej svoje izkoriščevalce, je krenila srbska vojska v Carigrad. Ponosna bizantinska prestolnica je sprejela z navdušenjem junaške borbe, občudujoč njih brezprimerna junaštva. Pestra, valujoča množica jih je spremljala po vseh cestah z živahnimi vzkliki in trosila cvetje po njih poti.

V počast hrabri srbski četi so se vršile v Carigradu slovesnosti, na katerih je cesar podelil Štefanu naslov despota, kar je bila tedaj najvišja čast za cesarjem.

Lucijan Janež:

NAŠE MORJE.

Malokdaj je nanizala narava na enem kosu zemlje tolikih lepot kakor tedaj, ko je ustvarjala Jugoslavijo. Zdi se, kakor da je hotela ustvariti čisto poseben svet, poln kontrastov, ki jih še povečuje neobičajno stapljanje rimske in bizantinske kulture.

Če ste siti zatohlih sob in prašnih cest, če ste izmučeni od vsakodnevnih skrbi in nadlog, pojdite v Slovenijo, v njene gore, v njene šume. Med sivimi gorskimi velikani, med njenimi strmimi stenami, ob njenih bistrskih vodah boste našli svoje zdravje in sebe.

Če se vam zahoče velikih, neizmernih ravnin, pojdite v Srem in Vojvodino — neizmerna žitna polja, kakor daleč vam seže oko. Naše bogastvo je tam doma.

Če si želite orijenta, lepšega in čistejšega nego vam ga more dati Mala Azija — pojdite v Bosno in Južno Srbijo. Ob belih kupolah tihih džamij, ob njihovih vitkih minareti boste deležni prečudnih doživetij.

Če hočete sonca, pojdite na naše morje. Morje! kako čudovita beseda. Neizmernost in lepota sta zapopadeni v njej. Kdor je sedel ob morju in opa-

zoval v večernem soncu igro galebov, kdor je gledal besnenje razdivjanega elementa, ve, kaj to pomeni.

Španiji je darovalo morje pol sveta, Venezia je strahovala s svojimi galejami vso Levanto, Genova ves zapadni kotel Sredozemskega morja. Angleži obvladujejo s svojimi ladjami vsa svetovna morja.

Morje pomeni moč in bogastvo.

Veliki bratski narod poljski je raztrgal nemško državo na dvoje, da je prišel do morja, Rusija je hodila stoletja po Olegov ščit, ki visi še danes tam nekje ob Zlatem rogu.

Mala Srbija se je borila desetletja, da bi dosegla dostop do morja. Njeni veliki sosede so vedeli, da bo mogoče udušiti ta junaški narod samo tedaj, če mu zaprejo ta vrata v svet.

Morje pomeni bogastvo.

Znamenito kopališče „Bačvice“ pri Splitu.

Tudi mi smo se po svetovni vojni pridružili vrsti pomorskih držav, tudi našim željam so se odprla ta široka vrata.

Po tem morju, najlepšem kar jih je kdaj videl svet, plovejo naši brodovi, naše ponosne ladje, ki nam množijo bogastvo in širijo slavo jugoslovenskega imena.

Naša obala sega od Rječine pri Sušaku do reke Bojane, iztoka Skadarskega jezera. Njena celokupna dolžina znaša točno 1564 km. V to obalo se je globoko zajedlo morje ter ustvarilo nešteto zalivov in polotokov. Kako členovita je ta obala, vam najbolje izpričuje dejstvo, da meri zračna črta od Rječine do Bojane samo 550 km.

Nemci imenujejo to obalo: Das Land der tausend Inseln. Popolnoma upravičeno! Ob tej obali je naša last 61 večjih otokov, 540 otočičev in 381 grebenov ali sik. Če bi sešteli vso kopno in otočno obal naše države bi dobili ogromno število 5171 km.

Ob tej obali nahajamo 363 naših luk in pristanišč in tu so všteta samo ona, ki se gospodarsko izkoriščajo.

Za razvoj našega pomorstva in pomorske organizacije je ta pestra členovitost in oblikovitost naše države neprecenljive vrednosti in važnosti, kajti mi lahko razvijemo naše pomorstvo do skrajnih možnosti.

Lepa je ta obala.

Zamislite si deželo, polno sonca. Bele skale, kakor beli labudi, in okoli njih morje. Ob obali črni dalmatinski bori in vitke ciprese, agave in aloe, med njimi pa grmi rožmarina.

Na obrežju bela mesta, nad njimi strmi gradovi, zgrajeni kakor orlov-ska gnezda na strmih pečinah.

To je naša Dalmacija.

Šibenik, naša največja vojna luka, budni čuvár našega Jadrana.

Split, naše največje pristanišče, s svojimi palmami in peštrim življenjem, s svojim morjem jamborov, kjer te vsak korak spominja na dobo rimskega veličastja.

Dubrovnik, ponosno mesto patricijev, ki niso nikoli uklonili glave pod tujim gospostvom.

Boka Kotorska, ta najveličastnejši fjord Evrope, s čigar lepoto bi se dala primerjati samo še lepota Južne Japonske.

In Zadar, kos mesa, iztrgan iz našega živega telesa.

Človeku stopijo solze onemoglega gneva v oči, ko vidi krivico, ki so nam jo prizadjali oni, ki so odločevali do zdaj o pravici in krivici.

Zla usoda nam je naklonila za soseda 40 milijonski narod, ki je lačen kruha in zemlje.

Vzel nam je Primorsko in Istro, vzel nam je Čres in Lošinj, vzel nam je Zadar, zaprl nam je najnaravnejši dohod do Jadranskega morja ob Drimu, po njegovi zaslugi in zaslugi njegovih nekdanjih zaveznikov nam je zaprta pot do Egejskega morja.

Kaj danes dela, to sami veste.

Človeka prime včasih, da bi sejal sovraštvo okoli sebe, da bi učil našo deco sovražiti te zemljelačne tujce.

Toda ne! Ljubimo našo zemljo — kajti kdor bo ljubil svojo domovino iz vsega srca, bo znal tudi sovražiti, kadar bo prišel čas.

Čuvajmo naše morje!

Naše bogastvo, naš procvit, naša svoboda je v njem.

K a r e l Š t r b e n k :

EKSKURZIJA.

Mlad junak po polji s težkim srcem hodi...

Nad Hmelnikom pri Novem mestu se je baš porodilo rosno pomladno jutro. Lokomotiva na postaji je vrgla proti nebu gost oblak dima, kolesje železniških voz je zapelo monotono pesem. Iz enega izmed drvečih voz pa so zadoneli glasovi mladih grl kot vesela pojoča jutranja molitev — molitev pomladi — mladosti, veselja in smeha. Peli so mladi eskurzijsti iz Novega mesta, ki so se namenili v kraljestvo desetega brata. Deseti brat! Kdo ga danes pozna, kdo ga je že videl, kdo ga danes sliši? In vendar živi v mladih srcih dijakov živ, pojoč s hripavim glasom, režeč se s širokimi usti, pa dobrosrčen kot malokdo. Zelo je bila mladina vesela, da bo videla, kod je hodil čudni, skrivnostni Martin, ki je našel toliko ljubezni v mladih srcih, in hišo, kjer je bil rojen oče »Desetega brata«, Josip Jurčič. Zato so bili veseli, zato pesem in pesem, dokler ni vlak obstal na postaji Stična. Nahrbtniki so obviseli na mladih ramah, prožno so stopali številni eskurzijsti iz črnega železnega voza.

In tedaj preko valovite pokrajine, kjer je nekdam stopal grajski učitelj Kvas, ko se je napotil na Slemenice. Preko travnikov se vije pot, skozi majhno vasio proti nizkim gričem, ki obkrožajo obširno kotlino, katere tla dajejo živini sočno hrano, človeku pa obilen pridelek — zemlja je skrbno obdelana, ljudstvo je pridno in delavno, to nam značijo lepo obdelane njive.

»Dobro jutro!« nam je udarilo na uho. Melodijozno zategnjena govorica je zazvenela. »Kam ste se napotili,« je vprašal stasit kmet, ki je stal ob poti.

»Na Muljavo,« smo mu kratko odgovorili, pa ne vemo, kdo nam bi lahko prav natančno pokazal, kod je hodil deseti brat, kje je stala Krjavljeva koča, kje je pil žejni Dolef. Ali bi nam znali vi svetovati?«

»Hm, o da, vem, pojdite do gospoda učenika v Polju, ta vam bo prav rad povedal in pokazal, pa tudi učen je, pa ve prav dobro.«

Dobro, v Polje, kamor smo kmalu prišli in kjer nas je sprejel ljubeznjivi gospod s Polja, Rad nas je spremil na Muljavo.

Muljava je vas na Dolenjskem, tista vas, kamor so prišli Turki in bili tako na čudežen način premagani. Šli smo do cerkve, ki že na zunaj kaže, da je stara in da je videla lepo dobo. V notranjosti nas je presenetil prekrasni baročni oltar, mojstrsko delo iz 17. stoletja. »Na Muljavi smo,« je pojasnil vodnik, ki nam je pojasnjeval vse, kar nas je zanimalo. Zanimalo pa nas je vse; bili smo na svetih tleh.

»Tam, vidite, v dalji — tam je bila Peharčkova gostilna, od tam je jezdil Kvas proti Slemenicam.« In izza gozda je pokukala bela gostilna, kot bela golobica na zeleni trati — prislonjena ob robu gozda, je počivala. Ali ne jezdi po beli cesti nekdo bosega konja, pred seboj tišči kovčeg, glava pa se mu globoko sklanja nad njim?! »Mlad junak.« Ne, ne, samo zazdelo se nam je tako, nikogar ni na široki cesti, on že davno počiva, on, ki je jezdil proti Slemenicam, da doživi nekaj velikega, nekaj, kar je bilo zanj tako usodno za vse življenje. Kvasov duh iz »Desetega brata« se nas je nalahno doteknil, naša družba je umolknila in po malem klančku smo nadaljevali pot v vas, ki je prislonjena ob hribčku. Med skromnimi kočicami nas je zmotila nekoliko bogatejša hiša, ki se je obrnila iz vrste stran, kot bi hotela zastaviti vsakemu prišlecu pot in ga povabiti, naj vstopi. Obrščakova gostilna je to! Tu je torej hodil deseti bosonožec, semkaj je hodil gasit žejo žejni Dolef, tu je zamakal svoje žejno grlo Krjavelj. Nekoč je bilo tu živo, danes je hiša mrtva, stanovalci so odšli na polje, ker zunaj je pomlad in pomlad išče pridnih rok, ki jih tu ne manjka, kot kaže skrbno obdelana pokrajina. Kje je prešerni smeh Martina, kje hripava pesem Dolf, kje so veseli svatje Dražarjevega Franceta, ki so tako lepo zapeli, ko je mladi fant dosegel svojo srečo in dobil izvoljeno dekle za ženko. Danes je tu tiho, nikogar ni, vsi so odšli, ostala je le hiša, ki nam tiho šepeta in pripoveduje tajne zgodbe iz davnine. Tam ob cerkvi je pokopališče, tam so oni, ki so toč hodili. Stali smo pred hišo in čudno, poprej veselo pojoča grla, so obmolknila, nemi smo stali pred kočo, misli so nam ušle daleč nazaj.

Za to hišo pa se beli na nekoliko vzvišenem mestu belo pobeljena skromna kmetska hiša, na kateri je vzidana spominska plošča, ki s svojimi zlato vdolbljenimi, vendar že zbledelimi črkami govori, da je bil tu rojen stvarnik »Desetega brata«, Josip Jurčič.

Vstopili smo! Nizka veža, svojstvena dolenjskim hišam, je bila komaj zadosti velika, da nas je sprejela. Naš vodnik odpre nizka vrata na levi. Nudi se nam silna slika. Na trinožnem stolcu sedi pri kmetski peči 87letni starček. Zgubano lice priča o njegovih letih. Ne ozre se na nas, ko vstopimo, mirno

vrši svoj posel. Na kolenu čepi in liči vitre. Ali veste, kaj so vitre? Marsikdo ne vé, pač pa ve vsak ribniški paglavec, kaj je to vitra, ve tudi, kako se jih dela in zakaj jih rabijo. Krjavelj jih je rabil za podpletanje košev, za pletenje košar in za dna retam. Tu sedi pred nami starec, ki se ne zmeni za nas, oblečen v obleko, ki je obložena z mnogimi raznobarnimi zaplatami, prava slika Krjavlja. Ali je jezen, ali mu ni prav, da smo prišli, sem si nehote mislil. Ko pa pristopimo tik k njemu, pa se vzdrami iz svoje zamišljenosti, ogleda se okoli sebe in trudno vstaja. Njegova stara, žuljava roka priča, da je v življenju marsikaj storila in da si ne da pokoja niti sedaj, ko ga je že davno potrebno. Dela, ker mora delati, ker je reven, kot malokdo. Ko nas z očmi polagoma obide, tiho zašepeče: »Zaradi Jožeta ste prišli. Hm, da, zaradi Jožeta. Jaz sem njegov brat, pa vitre delam in pa dober dan.« — Več ni govoril, oziral se je po mali sobi kot bi koga iskal. In res je kmalu stopila nekoliko mlajša ženska, njegova hčerka, ki je opazila z dvorišča nenaden mnogoštevilen obisk. Nečakinja Josipa Jurčiča je stala pred nami. Tudi njej se pozna teža revnega kmetskega življenja. Globoke brazde so razorale še ne staro lice. Podala nam je okorno, žuljavo roko, ki je od dela otrdela. Hoteli smo govoriti s starčkom, da nam pove nekaj o svojem bratu, toda preveč mu je opešal sluh, na vprašanja ni mogel odgovarjati, le to je ponavljal, da je bil v tej sobi rojen Jože. Hči nam je ponudila spominsko knjigo, da se podpišemo. Toda knjiga je bila polna, zadaj so bili vloženi še neprišiti listi. Ko je starček opazil, da imamo knjigo, nas je prosil, naj bomo toliko prijazni, da prosimo v Novem mestu dobre ljudi, da bi dobil novo knjigo, ker nima sam denarja, da bi si jo nabavil. Obljubili smo mu in mislim, da knjigo že ima! Ko smo si vse ogledali in se vpisali v knjigo, smo ga povabili, naj se z nami fotografira. Oživel je stari mož in hitro velel hčeri: »Prinesi mi mašno kamižolo.« Mladina ga je vzela v sredo, njega in hčer, in ima zato lep spomin, saj stoji med njo brat njenega ljubljenca.

In še nekdo je pritekel izza vogla hiše. Zakrpana obleka je pokrivala zajetno mlado telesce, čevljev ni nosil na nogah, no saj jih ne rabi, pomladno sonce nudi mladim nogam najboljše obuvalo. Izpod zelenkastega kastorčka pa nas je motrilo dvojje živorjavih oči, kot bi izpraševale, kdo so številni gostje, ki motijo mir na Muljavi. Da je šolar,

nam je razodela pisanka, ki jo je tiščal v rokah.

»Čigav si?« sem ga pobaral. »Jurčičev,« je kratko in jasno odgovoril; bil je pranečak našega velikega pisatelja. Postavili smo ga ob steni, radovedno je gledal čudno pripravo, ki smo jo usmerili vanj. »Šklep« in končano je bilo — ulovili smo ga na foto ploščo. Evo ga, tu je, prav tak, kot je v resnici!

Poslovili smo se od prijetnega starčka, njegove hčere in vnuka in krenili po vasi v klanec. Na vrhu klanca za vasjo zavije pot v bukov gozdič, ki nudi popotniku ob toplih dneh prijeten hlad. Bili smo na poti proti Slemen-

cam, na tisti poti, kjer je tolikokrat kolovratil stric Dolef, omamljen od Obrščakove kaplje, proti domu. To je bil najbrže oni gozdič, kjer se je odigrala poslednja žaloigra med bratom Marjanom in Martinom. Tam pod gozdom pa leži ravno polje in na robu tega gozda je stala nekoč Krjavljeva koč. Redil je Dimko in bral je smolo. In res se začelja tam v dolini smrekov gozd. Danes seveda ni Dimke, tudi ne njenega gospodarja in tudi o koči ni nobenega sledu. Le smrekov gozd šumi in šepeta tajne pripovedke iz davnih dni. Iz debel se cedi smola in se nabira v močnih grudah na skorji temnih smrek. Toda njega ni, ki bi jo pobral, jo prekuhal in jo prodajal okoličanom kot najboljši kolomaz. Vse, čisto vse je tu, samo junakov ni. Preko hribčka pod vasjo pelje pot, in ko smo stopili iz gozda, se je odprla pred nami s hribčka obkrožena dolinica, sredi katere stoji na majhni vzpetini razvalina gradu, „Slemenice!“ so zašepetali med seboj. Pot nas je vodila mimo poljskega znamenja, najbrže tistega znamenja, kjer je molil nekoč Martinek svojo veliko

molitev sovraštva, odpušcanja in ljubezni za svojega očeta. Še nekaj minut in bili smo na mestu. Sive stene, prerastle z robidovjem mole iz tal kvišku, ota okna, brez šip, zro resno v prišlece, kot bi hotela reči: »Tako mine na svetu vse. Nekoč je bilo tu lepo, Manica in Kvas sta sedela v senci mogočne lipe, ki je rastle pred gradom, ki je bil razkošen in lep. In Bolček je letal za metulji po zeleni livadi. Praznovali so godove grajskih gospodov. Gospod Benjamin je povabil vsako leto gospodo, da je praznovala njegov god. Danes pa ni nikogar in tudi moje zidovje je razpadlo.« Zelen bršljan je splezal visoko na vrh stene in se sončil. Nekaj minut od tu pa je razvalina Poleska. Kup kamenja je ostalo od temnega doma starega Piškava. Tudi tam je prerastlo robidovje kamenje, mir in smrt vladata nad domom, kjer je bival zakrknjeni oče bosonogega Martina in Marjana. Zašumelo je med robidovjem, stegnjeno telo kače se je zavleklo med kamenje. Visoko nad nami je krožil kragulj in piskal pod nebom. »Saj ni danes sv. Benjamin dan,« sem si mislil. »In tudi gospoda Kvasa ni, da bi te odstrelil.« Toda jastreb je piskal in krožil nad pokrajino in ni se bal nikogar; pokrajina je mrtva, lovci spé. Mi pa smo bili le romarji na božji poti, z nami so stopali duhovi umrlih graščakov, z nami je šla senca Martinova, z nami modrost Kvasova in Dolfova, z nami pesem čevljarja Krivca, z nami pripovedka Krjavljeva, zato smo bili tihi, kot se spodobi na veliki božji poti.

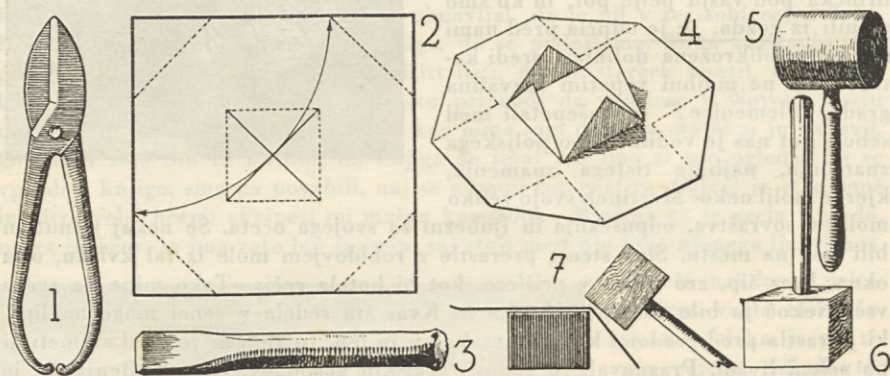
Vrnili smo se! Sonce je stalo visoko nad obzorjem, vsa pokrajina je bila polna njegovega zlata, polna smeha, pomladnega petja. Polna so bila tudi naša srca. Ko smo se poslavljali od lepe pokrajine in od vljudnega našega vodnika in ko so zapela železna kolesa svojo pesem, da nas ponesejo domov, je zadonela zopet prečudna pesem zadovoljstva in veselja. Vračali smo se bogato obdarovani, bili smo v kraljestvu »Desetega brata« in bilo je lepo, lepo...

IZDELKI IZ PLOŠČEVINE.

1. Stojalce za tuš.

Njega dni ni bilo res vse boljše nego je sedaj. Tako n. pr. smo morali v meščanski šoli in v realki delati risbe s tušem, pa ga nismo imeli kar tako pripravljenega kakor danes. Kupili smo si črne tuševe stogljje, ki so bile trde kakor kamen. Še smo morali imeti porcelanaste skledice, pa smo vlili v skledico malce vode in smo »ribali« tuš toliko časa, da se nam je zdel zadosti črn. Često smo ribali tako dolgo, da se ni več izplačalo risanje, ker je že skoraj zvonilo.

Danes je to vse bolj udobno urejeno. V pričetku leta si kupiš stekleničko tekočega tuša, pa ga imaš za vse leto dovolj. Če nisi neroden! Ampak taka steklenička se le prerada prevrne. O tem bi lahko vi povedali marsikaj: da je v takem slučaju polita klop in risba in obleka, pa še tuš je izgubljen.

Zato vam hočem opisati preprosto stojalce, ki varuje tušovo stekleničko, da se ne prevrne. Vsakdo izmed vas lahko gotovo dobi prazno konzervno toko, ki so bile v njej ribe ali kaj drugega. Toko razrežemo in izravnamo ploščevino za razno uporabo. Ampak rezati ne smete s škarjami, ki jih uporablja mama pri šivanju! Kvečjemu si izprosimo močnejše stare škarje, ki so jih že dejali v pokoj. Seveda pa je najbolje, da si preskrbite prave škarje za ploščevino. Dobite jih v raznih velikostih. Navadno imajo tako obliko, kakršno vidite na sliki 1.

Sedaj narišemo na ploščevino kvadrat s stranico 7 do 8 cm. Sredi kvadrata postavimo čveterorobno stekleničko za tuš in občrtamo nje dno na ploščevini. V tako nastalem manjšem kvadratu narišemo še obe prekotnici, naposled pa narišemo v veliki kvadrat pravilen osmerokotnik. Vsa konstrukcija je razvidna iz 2. slike.

Ko je risba na ploščevini dovršena, izrežemo s škarjami veliki kvadrat, nato pa presekamo v malem kvadratu obe prekotnici. Za sekanje uporabljamo sekalce (sl. 3). To je kratko dletce iz dobrega jekla. Sekati moramo na trdi podlagi, a ne na železu, ker bi s tem pokvarili sekalce. Dobro se da sekati

na končni strani debelejšega bukovega polena, še veliko bolj pa na gladkem kosu svinca.

Vsi štirje pravokotno-enakokraki trikotniki se dajo sedaj privihniti za 90° navzgor tako, da lahko med nje vtisnemo stekleničko za tuš. S primernim uravnavanjem lahko dosežemo bolj ali manj trden spoj stekleničke s podstavkom.

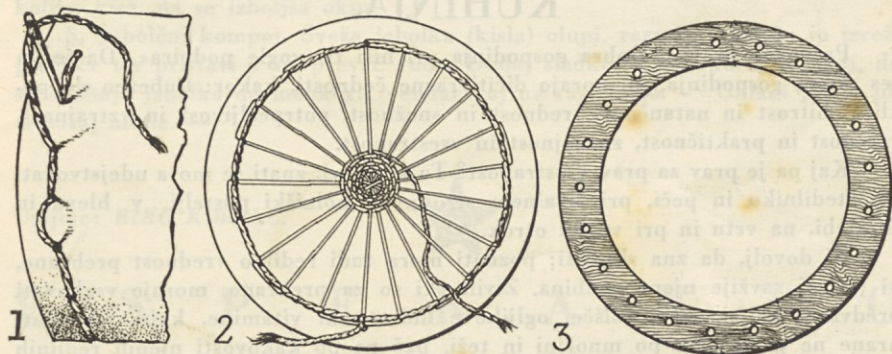
Predno pa vtaknemo stekleničko v odprtino, privijemo vsa štiri oglišča velikega kvadrata navzdol in jih nalahko poklepljemo s kladivom, pa je stojalce gotovo (sl.4). Pri klepanju, ravnanju in pripogibanju ploščevine uporabljamo vedno lesen bat okrogle ali prizmatične oblike (sl. 5 in 6). Z jeklenim kladivom bi ploščevino grdo raztolkli. Prigibanje izvršimo najlaglje ob ostrem robu večjega kosa železa, ki ga dobimo pri kovaču (sl. 7). Kdor pa ima na razpolago denar, naj si k doslej navedenemu orodju omisli še malo nakovalce, ki ga bomo še često potrebovali.

D r a g o H u m e k :

TKANJE V KROGU.

Često potrebujemo krožen podstavek ali podložek za posodo, svetilko ali kak sličen predmet. Tak podstavek si lahko stkemo na prav preprost način iz debele volne ali iz rafije.

Za tako delo narišemo na primerno močno lepenko tako velik krog, kakor bodi velik podložek. Na krožnici prebodemo v razdalji 1 do 2 cm vseokrog luknjice. Njih število bodi liho (neparno), ker bi bilo sicer pravilno tkanje onemogočeno.

Tako pripravljeno lepenko prešijemo po krožnici tako, da se posamezni vhodi stikajo (sl. 1). Za prešivanje vzamemo močno nit, da se med delom ne utrga.

Sedaj priveržemo volneno nit ali precej tanko rafijo pri eni luknjici in jo napnemo preko središča na nasprotno stran in ponavljamo to delo vse dotlej, da je krožna ploskev preprežena z nitjo v obliki zvezde (sl. 2). Tako smo si pripravili osnutek, pa lahko pričnemo s tkanjem ali vpletanjem votka, kakor sem že to opisal v poslednji številki lanskih »Razorov«.

Tkanje pričnemo kolikor moči tesno ob središču. Izpočetka bo tkanina zelo gosta, proti robu pa seveda vse bolj redka. Pritiskanje votka je nepotrebno, ker se radi krožne poti stiska sam. Za laglje prepeljavanje votka nam zopet služi velika jeklena ali pa v prej omenjenem članku opisana lesena šivanka. Za navadno tkanino prepeljujemo votek izmenoma nad in pod posameznimi prameni osnutka. Lahko pa vodimo votek preko dveh, a le pod eno nitko osnutka, pa tudi narobe.

Ko je stkana vsa krožna ploskev, varno prerežemo vbode, ki so držali osnutek in obšijemo tkanino s primernim krasilnim vbodom. Izdelek je seveda veliko lepši, če votek med tkanjem v barvi menjamo. V takem slučaju pustimo oba konca toliko dolga, da ju naposled ob dovršitvi izdelka lahko prepeljamo na zadnjo plat in ju tu zvežemo, da se tkanina ne razplete. Barvaste vzorce dobimo tudi lahko tako, da tkemo z dvema šivankama, ki smo vdjali v nju niti različnih barv.

Če je treba izdelati več enakih podložkov, si omislimo lesen kolobar, ki omogoča hitrejšo delo (sl. 3). Tak kolobar mora biti izrezan iz tanke deske, kakršne uporabljajo naši dečki za izrezavanje z malo žagico. Zato si jo naročite v šolski delavnici.

Tako skane kroge pa ne uporabljamo samo za podložke, ampak lahko sešijemo po dva in dva v lično torbico. Zadosti veliki in lepo tkani krogi bi prav dobro služili za dekorativne blazine. V tem slučaju bi pa morali vstaviti v sredi primerno velik krog iz močnega blaga, sicer bi bili osnutkovi prameni ob taki velikosti proti robu preredki. Pa pomislite, kako bi se dal napraviti tak lep krog za blazino. In če ga bo katera izmed čitateljic »Razorov« izdelala, naj mi pošlje njega sliko, pa jo bom priobčil z imenom vred v našem glasilu.

M i l k a B r a č i č :

KUHINJA.

Pregovor pravi: »Dobra gospodinja pri hiši tri vogle podpira«. Da je pa res dobra gospodinja, jo morajo dičiti razne čednosti, kakor: ljubezen do poklica, hitrost in natančnost, rednost in snažnost, potrpežljivost in vztrajnost, varčnost in praktičnost, značajnost in vsestranost.

Kaj pa je prav za prav vsestranost? To se pravi, znati se mora udejestvovati pri štedilniku in peči, pri šivalnem stroju, ob bolniški postelji, v hlevu in shrambi, na vrtu in pri vzgoji otrok.

Ni dovolj, da zna skuhati; poznati mora tudi redilno vrednost prehrane, ki jo naj zavžije njena rodbina. Živila, ki so za prehrano, morajo vsebovati predvsem beljakovine, tolšče, ogljikove hidrate in vitamine, kajti vrednosti hrane ne presojamo po množini in teži, pač pa po kakovosti njenih redilnih snovi. Natančno sicer ni mogoče določiti, koliko redilnic potrebuje posamezen človek dnevno. Učenjaki so dognali, da je potrebno dnevno približno 100 gr. beljakovin, 60 gr. tolšče in 500 gr. ogljikovih vodonov. Ker pa te redilnice niso v vseh živilih, je treba mešane hrane.

Zato bomo v tekočem letu priobčevali nekaj navodil za sestavljanje jedilnih listov. Začeli bomo z enostavno meščansko prehrano, in sicer v vsakem zvezku za en dan.

Začnimo torej s ponedeljkom:

1. Goveja juha s fritati.
2. Goveje meso.

3. Pražen krompir ali dušen riž.

4. Dušeno zelje.

5. Jabolčni kompot.

1. Goveja juha: Za osebo 10—12 dkg mesa. Meso najprej operi in ga pristavi v mrzli vodi. Ko je zavrelo, dodaj začimbe, kakor: sol, zeleno, peteršilj, cel poper, košček čebule, korenje, muškatni cvet in še druga sočivja, če jih imaš doma. Pusti juho po časi vreti 1½—2 uri, kolikoršen je pač kos mesa. Še boljša je juha, če kosti, narezana jetra in začimbe malo prepražiš na masti ali na mozgu, ki ga dobiš iz kosti, ter dodaš juhi.

Fritato za 10 oseb: Vzemi ½ l mleka, 3 jajca, malo soli ter dodaj toliko moke, da nastane prav mehko testo, ki še skoro teče. Na ponvi razbeli malo masti ter z zajemalko vlij na vročo mast testo. Ko se je na eni strani speklo, obrni z lopatico na drugo stran, da se še tam opeče. Tako delaj, dokler nisi porabila vsega testa. Posamezne krpe razreži rezančevo ter serviraj posebej k juhi. —

2. Goveje meso: Kuhano meso razreži na tanke rezine, položi na pladenj, nekoliko osoli in polij z malo juhe.

3. Pražen krompir: Krompir operi, in sicer se računa 2—3 kom. za osebo, ter ga skuhaj do mehkega. Kuhane olupki in zreži na listke ter ga vrzi na razbeljeno mast, v kateri si zarumenila nekoliko narezane čebule. Ne pozabi na sol! —

4. Dušeno zelje: Eno veliko ali dve manjši zelni glavi očedi, operi, izreži stržen in nareži rezančevo. Nato polij z vrelo vodo in malce okisaj. — Na masti (7 dkg) zarumeni 1 žlico kristalnega sladkorja in vsuj ocejeno zelje vanj. Pusti to nekaj časa pražiti. Čez 10 minut potrosi z nekoliko moke in pusti, da se tudi ta zarumeni. Sedaj nekoliko zalij z mrzlo vodo, pokrij in pusti, da se duši do mehkega. — Seveda je treba večkrat premešati! H koncu dolij še nekoliko kisa, da se izboljša okus.

5. Jabolčni kompot. Sveža jabolka (kisla) olupki, razreži v krljce in izreži peščišče ter pristavi v ne preveč vode. Dodaj sladkorja po okusu in pusti, da se skuhamo jabolka do mehkega, vendar naj ne razpadejo. — Ohladi jih in jih serviraj mrzle. —

Urejuje: RIKO KORENC.

E S P E R A N T O

5. vaja.

Esperanto estas internacia lingvo!

Preglejte vajo iz 4. lekcije. Mi amas mian patrinom. La frato iras kun la fratino. La knabino parolas kun la knabo. Mia patro estas viro, mia patrino estas virino. Ĉu vi konas mian sinjoron instruiston? Ne, mi ne konas lin. La fraŭlino estas kuiristino. En nia lernejo estas lernantoj kaj lernantinoj. La bovo laboras, la bovino donas al ni lakton. La sinjoro rajdas sur la ĉevalo. La hundo ne amas la katinon. La koko bele kantas. La falko estas birdo. La porko estas malpura besto.

V velelnem in želelnem naklonu imajo glagoli konĉnico-u, osebni zaimek se pa izpuŝa v 2. osebi ednine in množine: Mi legas. Legu! — Ĉitaj! Skribu! — Piŝi! Fermu la fenestron! — Zapri okno! Malfermu la fenestron! — Odpri okno! Estu

diligenta! — Bodi marljiv! Estu diligentaj! — Bodite marljivi! Ni legu! — Ĉitajmo! Li laboru! — Naj dela! Venu tien ĉi! — Pridi sem! Venu al mi! — Pridi k meni! La instruisto diris: Aŭskultu min! — Estu salutati, mia kara patra domo! Ne demandu min!

V odvisnih stavkih, ki se zaĉenjaĵo z veznikom **da** — **ke**, stoji velelnik: Mi volas, ke vi iru kun mi. — Hoĉem, da greŝ z menoj. Estas necese, ke ni lernu. — Potrebno je, da se uĉimo. Mi petas, ke vi ne parolu. — Prosim, da ne govorite.

V namernih stavkih izraĝamo veznik **da** s **por ke**: Ni manĝas, por ke ni vivu. — Jemo, (zato) da ĝivimo. Helpu al mi, por ke mi ne falu. Donu al li la manom, por ke li ne timu.

Iz dveh korenov (ne veĉ) tvorimo sestavljene besede tako, da zdruĝim oba korena in postavim glavno besedo na zadnje mesto: pisalni stroj: skribi — pisati, maŝino — stroj: skribmaŝino, labortago, festotago (ne: festtago — rati blagoglasja!) okulvitroj, vaporŝipo, akvofalo, dormoĉambro, manĝoĉambro, dombesto, artefarita, lastfoje.

3. Predpona ge — pomeni osebo moŝkega in ĝenskega spola iste vrste: La patro kaj la patrino estas gepatroj (Oĉe in mati — starŝi). La reĝo kaj la reĝino estas gereĝoj (Kralj in kraljica), — ĝesinjoroj (gospod in gosa — gospoga), ĝefratoj (brat in sestra), ĝelermantoj (uĉenci in uĉenke), ĝefiloj (sin in ĥĉi), ĝeedsjoj (soprog in soproga).

4. Predpona bo — pomeni osebe, ki so si v sorodu po ĝenitvi: (oĉe moje ĝene — tast), bopatrino — taŝĉa, bofrato (brat moje ĝene — svak), bofratino — svakinja, bofilo — zet, bofilino — snaha, bogefratoj — svak in svakinja. Ponovite kaj pomenigo konĉnice: -o, -a, -e, -i, -j, -n, -as, os, -is, -u; predpone: mal-, ĝe-, bo-; pripone -in.

Prestavite naslednje stavke: Dvigni desno roko! Pokaĝi levo oko! Dvigni desno nogo! Spusti jo! Vzemite kruh in jejte! Vzeti svinĉnik in piŝi! Odpri knjigo in uĉi se! Moli in delaj! Ĉitaj glasno! Rekel sem prijatelju, (da) naj pride jutri. Prosim, da zapojete lepo narodno pesem. Ne, tecite, da ne padete! Ona hitro piŝe na pisalнем stroju, Zadnjiĉ sem videl slap Savice. Spimo v spalnici in jemo v jedilnici. Ali vidiŝ slika naŝega kralja in kraljice? Gospoda se izprehaja. Moj ded in moja babica imata veliko hiŝo. Moj tast in moja taŝĉa sta stara.

V O R T A R O .

tien ĉi — sem tu,
aŭskulti — posluŝati,
salutati — pozdravljati,
necese — potrebno
peti — prositi,
ke, por ke, — da
vivi — ĝiveti
helpi — pomagati,
fali — pasti,
timi — bati se,
skribmaŝino — pisalni stroj,
labortago — delavnik

festotago — praznik,
okulvitroj — naoĉniki
vaporŝipo — parobrod,
akvofalo — slap
dormoĉambro — spalnica
manĝoĉambro — jedilnica,
dombesto — domaĉa ĝival,
artefarita - umetno nareĝen,
lastfoje — zadnjiĉ,
reĝo — kralj
edzo — soprog
levi — dvigniti,

montri — pokazati,
gambo — noga,
mallevi — spustiti,
preni — vzeti,
pano — kruh,
preĝi — moliti,
diri — reĉi,
popolkanto - narodna pesem
kuri — teĉi,
bilbo — slika,
promeni — izprehajati se,
avo — ded.

Daŭrigo sekvos.

Vsak naroĉnik naj pridobi za „Razore“ ŝe vsaj enega novega naroĉnika, pa bo naŝ list vse lepŝi in bolĝi!

V Ameriki divjajo često grozoviti vrtinčasti viharji, ki uničijo v malo trenutkih cve-toče naselbine ali pokosijo gozdove z več nego stoletnimi drevesi. Tak vrtinec se imenuje ciklon ali tornado. Da si boste vsaj za silo predstavljali ogromno moč takega ciklona, si pogledjte pričujočo sliko ameriškega mesteca Mapletona (Määltna), ki ga je do tal porušil tornado.

Skupina Arabcev je posetila letos Anglijo in si seveda ogledala tudi vele mesto London. Lahko si mislite, kako so gledali ti sinovi neskončnih peščenih ravnin vsako-vrstne naprave, ki jih je ustvarila človeška kultura. V puščavi ni cest in poti v našem smislu. Izogibanje je lahko. V vele mestu pa je treba vsakovrstnih naprav, ki ščitijo človeka na ulicah. V Londonu so nameščene na cestnih križiščih posebne signalne sve-

tilke, ki opozarjajo vozače in pešake na nevarnosti, ki jih ustvarja moderni promet v velemestih. In prav te svetilke so Arabci posebno občudovali.

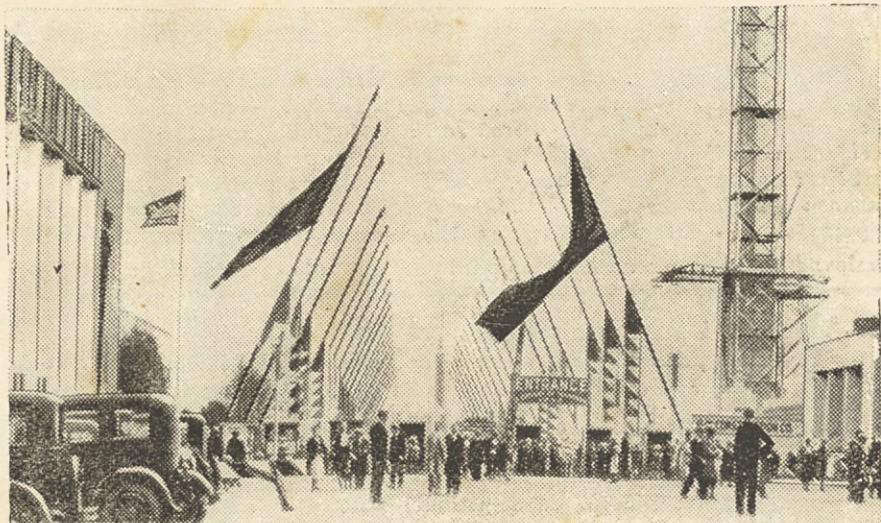

Japonci so visoko kulturni in v vsakem pogledu napredni. Svoj napredek so povzeli po evropskih vzorih. V komaj sto letih so opravili vse ono, za kar je potrebovala Evropa mnogo stoletja. Vzlic svoji naprednosti se pa Japonci krčevito drže starih šeg in navad, ki so se v teku stoletij ukoreninile v narodu. Med drugimi spominskimi svečanostmi ima pokrajina Akita starodavno »proslavo svetilk«. Ob tej priliki nastopijo posamezni umetniki z balansiranjem svetilk. Na ogromni bambusovi preklji visi 48 svetilk, ki jih mora dotičnik nesti z eno samo roko v ravnotežju. Čeprav je bambusovina lahka in so svetilke iz papirja, pa le tehtata

ka naprava 37 kilogramov. Pomislite, da bi tako težko nesli pri tleh. Kako težko mora pa biti balansiranje mnogo metrov od tal.

ZAMOTANA VPRAŠANJA.

1. Mož je 15 let starejši od svoje žene. Oba štejeta skupaj 85 let. Koliko let ima mož, koliko žena?
2. Prvo je polovica drugega. Celota je trikrat večja od prvega. Koliko je celota?
3. Neko število je za toliko manjše od 15, za kolikor je štirikratnik tega števila večji od 15. Povej to število!
4. Nariši kvadrat, razdeli vsako stranico na tri enake dele in spoji te točke tako, da razpade kvadrat na 9 malih kvadratov. Sedaj napiši števila od ene do devet tako v posamezne kvadrate, da dobiš v vseh vodoravnih in v vseh navpičnih vrstah ob seštevanju število 15!

Gotovo ste kaj čitali o največji razstavi na svetu, ki so jo letos priredili v ameriškem velemestu Čikagu. Prav po ameriškem načinu so opremili te zbirke človeškega ustvarjanja. Že sam vhod v razstavo je veličasten. Dolga aleja sulic nosi zastave vseh držav na svetu. Na levi pa vidimo moderno palačo, ki so jo postavili razstavni upravi. Karkoli je človek izumil in izdelal v teku poslednjih sto let, vse so podjetni Amerikanci nagradili v tej izložbi, ki so se je udeležile skoraj vse države sveta.

POMISLITE.

Skupina podjetnih dijakov se je napotila v Švico, da bi si ogledali to pokrajino, ki je polna naravnih lepot. Nekega jutra so vstali zelo zgodaj in so šli veseli na pot za novimi odkritji. Ob sončnem vzhodu so dospeli do križpoti. Tu je stal doslej kažipot, a ga je zlobna roka izruvala in vrgla na tla.

»Daj zemljevid, Stanko, da vidimo kam držijo posamezne poti!«

In je iskal Stanko v nahrbtniku in v žepih in povsod, a zemljevida ni hotelo biti. Najbrže ga je pozabil v mestecu, kjer so prenočevali v pretekli noči. A kraj je bil oddaljen uro hoda.

»Za kazen teci nazaj in poišči zemljevid!« Pa je Stanko bridko vzdihnil in je ubral pot nazaj.

Tedajci ga pokliče tovariš Branko: »Ne hodi dolge poti nazaj. Prav nepotrebno bi se trudil. Vsi bi pa izgubili dve uri časa. Počakajte samo nekaj minut, pa bomo vedeli kam držijo posamezne poti.«

Ali veste, kako je rešil Branko težko vprašanje?

Dr. Otmar Pirkmajer 1 - Ilka Vaštetova: Zaklad v Emoni 2 - Pavel Kunaver: Potočka zijalka 6 - Ivan Matičič: Tiskarski škrt 9 - Ing. Franc Miklavc: Elektrifikacija Notranjske 11 - Miran Jarc: Razbojnik Moroz 15 - Albin Zavrl: Štefan Lazarevič pred Angoro 18 - Lucijan Janež: Naše morje 20 - Karel Štrbenk: Ekskurzija 22 - Drago Humek: Izdelki iz ploščevine 26 - Drago Humek: Tkanje v krogu 27 - Milka Bračič: Kuhinja 28 - Riko Korenc: Esperanto 29 - Drobiž 31 - Zamotana vprašanja 32 - Pomislite (ovitek)

Naslovna slika: *Sportno kopališče „Ilirija“ v Ljubljani*

MLADINA PIŠE.

Za oktobersko številko smo sicer prejeli precej vaših prispevkov, toda manjka jim slik. Do 5. oktobra še lahko pošljete kaj! Tekmovanje bo zanimivo. Priložen bo odrezek, na katerega boste napisali najboljše prispevke. Vse podrobnosti boste zvedeli še v oktoberski številki. Takrat bodo tudi na naslovni strani vsa darila za vaše prispevke. Marsikomu bo menda takrat žal, da ni poizkusil sreče.

1

2

Vlomilec! Ali ni ljudi doma? Ali spe?

Narišite 3. sliko, da bo vsak vedel, kaj se je zgodilo, ter jo pošljite uredništvu. 3 najboljše bomo priobčili in nagradili s knjigami.

„RAZORI“

izhajajo vsak mesec in stanejo **3 Din** za številko. List izdaja „Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani“, zanjo odgovarja Makso Hočevnar, ravnatelj mešč. šole v Ljubljani. — Urednik Tone Gaspari, Rakek. — Uprava: Maribor, deška meščanska šola — Vsi dopisi na: Uredništvo „RAZOROV“, Rakek. Za uredništvo odgovoren Drago Humek, ravnatelj meščanske šole v Mariboru. Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.